NEMZETI NŐNEVELÉS.

XII. ÉVFOLYAM. MÁRCZIUS 1891. III. FÜZET.

A POLGÁRI ÉS FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK REFORMJA.

A most folyó iskolai évben két oldalról is indult meg mozgalom az eleminél magasabb leánynevelő intézetek reformálása érdekében: egyik az állami felsőbb leányiskolák igazgatóitól, a másik az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesülettől. Nem időszerűtlen tehát e kérdéshez a hozzászólás.

A reform lényegét, úgy látszik, mindkét részről az illető iskolák rangjában és a tanerők kvalifikációjában találják. Ugyanis a felsőbb leányiskolák igazgatói azt kérik, hogy a közoktatásügyi miniszter úr a felsőbb leányiskolákat helyezze vissza középiskolai rangjukra, adja meg ez iskoláknak a női középiskola czímet és vegye ki őket a kir. tanfelügyelők hatásköre alól; az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület pedig azt óhajtja, hogy a polgári leányiskolák és a felsőbb leányiskolák négy alsó osztálya «alsó női középiskola» czím alatt egyesíttessék. Ámde a felsőbb leányiskolák igazgatói azért is kívánják a középiskolai rangot, mert szerintök «a nép és polgári középosztály leánygyermekeinek neveltetésére» ott vannak a polgári leányiskolák mint népoktatási tanintézetek, holott a felsőbb leányiskolák czélja «a társadalom magasabb, intelligens rétegeinek» igényeit kielégíteni.

Mi már most e kérdésben az eltagadhatatlan tény, mi a tiszta igazság? A tény nem az, a mit a felsőbb leányiskolai igazgatók memoranduma mond, hogy «így ez idő szerint 8 állami felsőbb leányiskola szolgálja hazánkban a magasabb nőnevelés ügyét»; de még az sem, a mit más helyen így fejez ki: «Az intelligens osztály leányainak a felsőbb leányiskolák felállításáig hazánkban nem volt alkalma nyilvános iskolában nyerni igényeiknek megfelelő, s tár-

sadalmi állásukhoz mért magasabb műveltséget». Ha ez az utóbbi állítás minden részében igaz, úgy a nagy magyar Alföldön, hol talán-talán mégis csak az igazi, tősgyökeres magyarság zöme lakik, vagy nincs még maig sem a felsőbb leányiskolákig fölérő igényű intelligenczia, vagy ha van, úgy a magyar állam, az alkotmányos magyar kormány épen ennek az igazán magyar intelligenciának leányairól feledkezett meg: mert hiszen, Budapestet kivéve, az egész nagy magyar Alföldön egyetlen állami felsőbb leányiskola sincs (községi is csak egy van, Szegeden).

Az eltagadhatatlan tény igenis az, hogy a polgári leányiskola épen úgy a «magasabb nőnevelés ügyét» szolgálja, mint a felsőbb leányiskola, s növendékeit túlnyomólag ugyanabból az intelligens osztályból kapja, a honnan a felsőbb leányiskola. E tekintetben, a mi a taníttató szülők intelligenciáját illeti (a vagyonról nem szólok!), egyetlen perczenttel sem áll hátrább a polgári leányiskola a felsőbb leányiskolánál, sőt, ha az igazi magyar intelligenciát veszszük, még előbb áll. Az élet, a tapasztalás immár megmutatta, hogy a polgári leányiskola az intelligens osztály iskolája. Azok a leányok, kik a polgári leányiskolát végig járják, kikkel tehát ez az iskola a maga tantervét teljesen átdolgozhatja, s a kikre az ő művelő hatását a maga teljességében gyakorolhatja, csak épen úgy az intelligens családokból kerülnek ki (1—2 kivétellel), mint a felsőbb leányiskolákban. Ezt ma már mindenki tudja, a ki nyitott szemekkel nézi hazánk leányiskoláit. De épen azért, mert mindez tény, s mert a tősgyökeres magyar vidékeken (Szegedet kivéve) egyetlen felsőbb leányiskola sincs, hanem itt mindenütt a polgári leányiskolák végezik a magasabb nőnevelős fontos munkáját: a nemzeti nőnevelés ügyének, a magyar kultúrának, az igazi magyarságnak s mindezekkel együtt a magyar hazának érdekeit nem azok szolgálják, kik a polgári leányiskolákat kicsinylőleg lenézik s társadalmi és szellemi színtájukat lejebb nyomni igyekeznek, hanem igenis azok, kik ezen iskolák társadalmi tekintélyét és nevelési hatását fokozni s őket a tökéletesség minél magasabb fokára emelni törekesznek.

Ha pedig az említett tényeken kívül a tiszta igazságot is ke-

ressük e kérdésben, és nem a czím, nem is az elnevezés után indulunk, hanem a dolog lényegét tekintjük: elfogulatlanúl nem is juthatunk más eredményre, mint arra, hogy sem a felsőbb leányiskola, sem a polgári leányiskola nem népiskola, hanem ennél magasabb fokú tanintézet. Valamely iskola lényegét és fokozatát mindig a benne tanított ismeretek és ügyességek terjedelme és az a modor dönti el, melylyel az előforduló tudományokat tárgyalni és eredményesen tanítani lehet és kell. Már pedig úgy a polgári leányiskola, mint még inkább a hat osztályú felsőbb leányiskola sokkal magasabb általános műveltséget nyújt, mint a népiskola. Mindkét iskolának tantárgyai klasszikus nyelvek (meg részben a mathematika) kivételével ugyanazok; mint a fiú-középiskolák alsó négy, illetőleg hat osztályában; mindkettőnek tanítási eljárása ugyanabban különbözik az elemi iskoláétól, a miben a középiskoláé, sőt a felsőbb osztályokban — tekintettel a leányok testi és szellemi fejlődésének gyorsabb tempójára — még nagyobb e különbség; mindkét leányiskola az elemi iskola 4-dik osztályából kapja növendékeit, épen úgy, mint a gimnázium és reáliskola; a polgári és felsőbb leányiskolákban is szaktanítás van; egyes tantárgyakkal pedig, pl. egészségtan, nemzetgazdasági ismeretek, e leányiskolák határozottan fölötte állanak a középiskola megfelelő osztályainak. Szóval, ha már a rangot keressük, igazság és lényeg szerint a polgári és a felsőbb leányiskolákat egyaránt a középiskolai rang illeti meg.

De azért én még sem helyeslem «a női középiskola» elnevezést. A nevek, hacsak lehetséges, fejezzék ki annak lényegét, a mit velök megnevezni akarunk. A középiskola már lefoglalt elnevezés és a fiú-iskolák szervezetében igen találóan jelöli meg az illető iskoláknak úgy a helyét, mint a czélját. A polgári leányiskola helytelen elnevezés, mert nem felel meg az előbb említett kívánalomnak, sőt bizonyos kizárólagos jelleget üt ezekre az iskolákra, s ez által könnyen és gyakran félreértésekre ad alkalmat. Ezekkel szemben a «felsőbb leányiskola» minden tekintetben találó elnevezés; ezt kell a hazai nőnevelés, de meg a tanügyi szervezet egyszerűsítése érdekében is eleminél magasabb fokú leányiskolákra általáno-

san alkalmazni, megadván mindnyájának az őt lényeg és igazság szerint úgy is megillető középiskolai rangot.

Ugyanis a most érvényben levő tanügyi szervezet szerint van: felső leányiskola (2. osztály), polgári leányiskola (4. oszt.), első és másodrendű felsőbb leányiskola (6. ill. 4. oszt.). Ez a szervezet a mellett, hogy legalább is fölösleges, valóságos fogalomzavart szül a szülők fejében, kivált, ha még az apáczaiskolákat is számításba veszszük, melyek — fájdalom, de tény — tantervökre nézve egyikkel sem egyeznek. Legyen tehát, ha komolyan akarjuk a reformot és nem a szavakkal játszunk, a leányok részére az elemi iskolán felül országszerte csak *egy* iskola: a *felsőbb leányiskola*, mely a helyi körülmények és szükség szerint lehet négy és hat osztályú. Ha létezhetnek négy és hat osztályú gimnáziumok, még inkább lehetnek négy és hat osztályú felsőbb leányiskolák. De a tanterv legyen valamennyiben egységes, mert a magyar intelligenczia leányainak egyenlő, és pedig a lehető legmagasabb műveltségre van szükségük, nemcsak a nemzetiségi vidékeken, hanem a nagy magyar Alföldön is és mindenütt, hol magyarok laknak. A magyar faj joggal megkövetelheti, hogy e hazában a leánynevelést illetőlelegalább is olyan elbánásban részesüljön a közoktatási kormány részéről, mint a nemzetiségi vidékek, vagyis hogy ne épen ő legyen e tekintetben a mostoha gyermek.

A felsőbb leányiskolának azonban ne legyen semmi egyéb czélja, mint a határozottan nemzeti irányú nevelés mellett, a minden művelt nőnek szükséges általános műveltség nyújtása. Tanterve feleljen meg ennek a czélnak s annak a ténynek, hogy belőle a növendékek túlnyomó része visszatér a családba s onnan csakhamar belép a társadalomba is.

Épen ezért a felsőbb leányiskolát nem szabad semminemű szakiskolával összezavarni. Legyenek a szükséghez képest női szakiskolák is, de ezek szervezete, tanterve és a beléjök léphetés föltételei legyenek külön megállapítva. Az nem baj, ha egyik vagy másik női szakiskola valamelyik felsőbb leányiskolával egyazon igazgatás alatt áll: de föltétlenül szükséges az, hogy a felsőbb leányiskola ne tekintsen se jobbra, se balra, hanem csak a maga kizáró-

lagos és kiválóan fontos czéljára. Mert a ki sokat markol, keveset fog.

A leányiskolák reformjával szoros kapcsolatban van a tanítónőkérdés is. A nőnevelés, és kivált a fönebbiek szerint országszerte egységesített felsőbb leányiskola akkor tér — meggyőződésem szerint — helyes útra, ha benne a tanítást és nevelést művelt és kellően képzett nők végezik túlnyomólag, még pedig a felsőbb osztályokban inkább, mint az alsóbbakban. A nevelést és tanítást nem lehet, de nem is szabad egymástól elválasztani; épen ezért természetesebb, ha, a mennyiben arravaló tanítónők elegendő számmal vannak, mindkettőt nő végezi. Hiszen a családban is annál inkább az édes anya vezetése alá kerül a leány, minél nagyobbá lesz. És ez a természetes állapot; de ez egyúttal útmutatás arra is, hogy ennek az iskolában is így kell lennie. Ezért mondtam fönebb, hogy a művelt és kellően kvalifikált tanítónők szükségesebbek a felsőbb, mint az alsóbb osztályokban. Én végtelen csudálom, ha van olyan polgári és felsőbb leányiskolai igazgató, a ki ezt még nem érezte és nem tapasztalta.

De evvel elérkeztem a kvalifikáczió kérdéséhez is. Az elmondottakból önként következik, hogy a felsőbb leányiskolai tanítónők tudományos képzettségének olyannak kell lennie, mely őket még a legmagasabb osztályokban előforduló tantárgyak sikeres tanítására is képessé tegye. Ehhez képest, ha netalán szükséges, reformálni s esetleg ki kell bővíteni a felsőbb leányiskolai tanítónőképző intézetet. Mert a tanítónők képzése csakis itt történhetik czélszerűen; képesítő vizsgálatra azonban egy külön e czélra összeállított bizottság elé volnának utasítandók. Azonban a tudományos kvalifikaczión kívül van még egy másik is, mely a felsőbb leányiskolai tanítónőben épen oly fontos és szükséges, mint amaz, ha nem szükségesebb: ez a társadalmi műveltség, a finomabb modor, szóval a lélek műveltségének külsőleg való nyilvánulása. S ez épen az, a mit a tanítónőképző intézet csak ápolhat és fejlesztheti, de alapjában meg nem teremthet, s a melyeket egyedül a jó családi nevelés alapíthat meg. Ugyanazért a felsőbb leányiskolai tanítónő jelölteknek nemcsak tudományos előképzettségét kellene lelkiismeretes

bírálat tárgyává tenni, hanem ezt a külsőségekben nyilvánuló neveltségét is. Bizton hiszem, hogy, ha ilyen minden oldalú kvalifikáczióval biró tanítónők fogják a felsőbb leányiskolákban a tanítást és nevelést jórészt végezni, ez a körülmény a «distinguált ízlésű» szülők igényeit és kívanalmait is ki fogja elégíteni. Mindezzel azonban nincs az mondva, hogy a felsőbb leányiskolákban férfi-tanárok is ne alkalmaztassanak, a mennyiben a szükség és czélszerűségi szempontok úgy kívánják. Az pedig határozottan a hazai nőnevelés érdeke, hogy a felsőbb leányiskolákban (tehát az ilyenekké átalakítandó volt polgári leányiskolákban is) alkalmazandó tanároktól jövőben minél magasabb tudományos képzettség kívántassék meg a kellő társadalmi műveltség és egyéni arravalóság mellett.

Ha ezek után nem puszta szóbeszéd, hanem komoly meggyőződés az, a mit minden oldalról hangoztatnak, hogy t. i. a hazai nőnevelésnek minél magasabb színtájra való emelése egyik legfontosabb érdeke a magyar nemzetnek: akkor lehetetlen be nem látni, hogy a felsőbb leányiskolák (mindig ide értve a mostani polgári leányiskolákat is) egészen külön, specziális szakfelügyeletet igényelnek. Kiveendők tehát a kir. tanfelügyelők hatásköre alól minden egyéb tekintet nélkül egyszerüen azért, mert sem czéljuk, sem tantervük, sem szervezetük nem egyez a népiskoláéval, s mert úgy a népiskola, mint a felsőbb leányiskola sokkal fontosabb kulturális intézmény, hogysem mindegyik külön-külön egy egész embert meg ne követelne és meg ne érdemelne. Nincs tehát más mód, mint ez iskolák fölé néhány szakfelügyelőt alkalmazni.

Végezetül néhány szót a legkényesebb pontról is. A magas kormány az állami felsőbb leányiskolákban az igazgatók mellé igazgatónőket is alkalmazott, nyilván azért, hogy ez utóbbiak a szorosan vett nevelést vezessék és ellenőrizzék, amazok pedig az irodai dolgokat végezzék, a tanúlmányi ügyeket irányozzák s az intézetet kifelé reprezentálják. Mint a felsőbb leányiskolai igazgatók memorandumából kitűnik, ez a szép intenciójú intézkedés a gyakorlatban keserves kanapé-pörökké fajult, nagy kárára az ügynek. Ha ily körülmények között a közoktatási kormánynak választania kell, vajjon férfiak vagy nők legyenek-e a felsőbb leányiskolai

igazgatók: úgy, ismét csak az ügy érdekében, határozottan kívánatosabb, hogy kellő műveltségű és képzettségű, minden tekintetben arravaló igazgatónők álljanak a felsőbb leányiskolák élén. S hogy egy pedagogiailag és tudományosan képzett, egyébként is művelt nő igazgatása alatt szolgálni a nőnevelés ügyét miben derogálhat egy tanárnak, azt nem tudom belátni. Tisztelem én azt az ambiciót, mely rögtön lelohad, mihelyt nem érez maga fölött magasabb kvalifikációju hatalmat. Hiszen férfi igazgató is akad, a ki pedagógiában meg szaktudományban is gyöngébb legény, mint egyik-másik tanár. Azután meg az igazgató úgy sem lehet az összes szakstudiumokban annyira jártas, mint egyes szaktanárok a magukéban. Különben pedig az igazi ügyszeretet, mely nem a mások jogainak megnyirbálásában keresi örömét, mindig csak a közösen szolgált ügy érdekét tekintvén, könnyen megtalálja a kellő összhangot, mihelyt komolyan keresi. Hanem azért a magas kormány is jól teszi, ha lehetőleg pontosan körülirja az igazgatónők és a tantestület jogkörét, mert hiába, emberek vagyunk, s mindnyájára elmondhatjuk: «Homo sum, et humani nihil a me alienum puto».

Kecskemét. Pásthy Károly.

A MÁRIA DOROTHEA EGYESÜLET JÖVŐJE.

Négy éve sincs még, 1887 április 14-ikén volt, midőn a Mária Dorothea egyesület közgyűlésén egy kis merész csapat arra akart vállalkozni, hogy az egyesület akkori csekély, alig 14,000 forintra menő vagyonából, megkezdje a tanítónők otthonának felépítését, mely előreláthatólag 50—60,000 forintot igényelt. A fontolva haladók határozottan tiltakoztak ez ábrándos terv ellen, mely szerintök az egyesületet adósságokba dönti s véglegesen megbuktatja. De mi győztünk s a közgyűlés egy évi határidőt tűzött ki igéretünk valósítására, hogy ezen idő alatt 10,000 forintot gyűjtsünk össze. Egy év múlva meg volt a teljes összeg, sőt annál több is, s megkezdettük az építést. S ekkor újabb igéreteket tettünk: tíz év sem fog eltelni s az otthon jövője biztosítva lesz, sőt e század végeig az egyesület legalább 100,000 forint felett fog rendelkezni. Merész igéretek voltak ezek, merészek akkor, midőn a kultúr-egyesületek s vörös kereszt hatalmas föllendülése a társadalom összes áldozatkészségét igénybe vette s ennek következtében a legtöbb más egyesület tespedni volt kénytelen. S ime a tíz évből annak egy negyedrésze is alig telt le, s a Mária Dorothea egyesület választmánya már hivatalosan tudatja, hogy a tanítónők otthonának sorsa örök időkre biztosítva van, s az egylet tőkésített vagyona a százezer forintnak majdnem $^3/_4$-ét elérte. Pedig az egyesület ezen idő alatt nemcsak az otthon építésére és felszerelésére fordította összes erejét, de megkezdte könyvkiadványait, segélyalapokat kezdeményezett, elhelyező iroda létesítésére fordított tetemesebb összeget s igen jelentékeny kiadást tett egy beteg tanítónők számára létesített s már a múlt nyáron megnyilt fürdőház építésére s beren-

dezésére, s mindezt úgy, hogy soha egyetlen krajczárt sem vett fel kölcsön, s adóssága semmi.

Elismerésre méltóan örvendetes s a mi kultúrtörténetünkben ritkán előfordúló kezdet ez egy szakjellegű egyesületnél s annál elismerésre méltób, mert az eddig felhasznált s tőkésített ezrek között elenyésző csekély a nagyobb alapítványok száma, a vagyon zöme a szó szoros értelmében fillérekből gyűlt össze. Még ha nem volna is meg a két teljesen felszerelt s adósságmentes épület s ha még ezrek hiányoznának is a fentartásra szükséges összegből, az ily kezdet elég biztosíték a jövőre, hogy az egyesület fenmarad állandóan, s áldásos működése évről-évre nagyobb körre fog kiterjeszkedni.

Másrészt azonban az ily kezdet nagy veszedelmet rejt önmagában: *a tespedést.* Fájdalom! nem ritka, sőt mindennapi eset ez egyesületi életünkben. Csak a rokon körben, a nők törekvéseinek nyilvánulásában, tartva szemlét, láthatjuk, mily hirtelen zsugorodtak össze az első siker után az egyesületek által kitűzött országos fontosságú czélok. A magyar gazdasszonyok egyesülete egykor a háztartást akarta reformálni, alapszabályaiban most is benn vannak az első fontosságú intézmények (háztartás, iskola, cselédképzés, stb.), tényleg az egyesület ma egy árvaházat tart fenn, mint 50 más nőegyesület a hazában. A nőképző egylet a nők magasabb műveltségét országszerte föl akarta emelni: ma leánynevelő intézetet tart fenn, mely bizonynyal hasznos és szükséges, de az állami leánynevelőintézetekkel sem képes versenyezni s erkölcsi hatása a vidék hasonló mozgalmaira semmi. A harmadik országos nőegyesület, mely a nők munkaképesítésének nagy elvét tűzte ki zászlajára, hasonlóhép helyi érdekű nőipariskolát tart fenn csupán, s a magyar társadalomnak parányi része az, mely ezen iskola hatását megérzi.

Mindhárom egyesület derék s elismerésre méltó munkát végez, de ez a munka csak helyi jelentőségű, az országos jelleg tisztán az egyesületek czímében van s még kevésbbé dicsekedhetik egyik is azzal, hogy valóban hatásos reformot létesített, reformot, mely a magyar társadalomban kovászként szolgált s a magyar nők

közszellemét, műveltségi fokát vagy munkaképességét korszakalkotó erővel emelte volna.

Nem lesz-e ily sorsa a Mária Dorothea egyesületnek is? Most az elért siker után nem lankad-e a vezető tagok buzgalma annyira, hogy országos reformjelentőségű terveikről lemondva, időről-időre csak egy kis erőfeszítést tegyenek arra, hogy megteremtett jótékony czélú intézetük, a tanítónők otthona, egykor nagyobb s hatalmasabb legyen? A veszély a küszöbön áll. Nem volna ez sem szégyen, mint nem hasztalan fáradozás az előbb említett országos jellegű egyesületek hölgyeié sem, de kétségtelen, hogy *ebben az esetben a Mária Dorothea egyesület is csak helyi jellegű egylet lenne, egyetlen jótékony czélú intézet fentartója.* S ha idővel megnőne s megizmosodna is ez a jótékony intézet s a jelenlegi 12 szoba helyett egy vagy több épületben száz szobával redelkeznék is, a kultúrpolitikus fájdalommal olvasná az egyesület ifjúkora szép napjainak történetét, fájdalommal, mert meglátná abban, hogy az egyesület kezdeményezői nem intézetet, hanem eszméket tűztek ki czélul, mely eszméknek az intézet csak egyik, habár kezdetben (hasonlókép, mint a gazdasszonyok egyesületénél) előtolt nyilvánulása lett volna.

A Mária Dorothea egyesület alapeszméje a tanítással és neveléssel hivatásszerűleg foglalkozó magyar nők egyesítése s anyagi és szellemi érdekeiknek előmozdítása. Ily jelentékeny czél nemcsak valódi kulturális jelentőségű, de nálunk, hol a tanítónők intézménye oly ifjú, még társadalmi reform jellegével is bir. Ha azonban egy pár munkaképtelen vagy beteg tanítónő baján segítünk csupán, a reform lényegét jóformán nem is érintjük. Helyes, igen helyes dolog volt kezdetben a nyilvános szereplésben még járatlan tanítónőknél épen a humanisztikus eszme előtérbe helyezésével egyengetni az utat a tömörülésre és a munkakedvre: de az egyesület czélját csak úgy közelíthetjük meg, ha a Mária Dorothea egyesület nagy alapeszméjét minden irányban igyekezünk kifejteni s oda törekszünk, hogy az egyesület a magyar tanítónők és nevelőnők anyaegyesülete legyen, mely minden érdeküket felkarolja s fokozatosan elősegítse.

Az *anyagi segélyezés* tekintetében az otthon és fürdőház, valamint a napokban megnyiló elhelyező iroda már megalkotja a szilárd talajt, melyen tovább építenünk lehet. Szükséges még, hogy az egyesület a sajtóban s az illetékes testületek előtt nagyobb tevékenységet fejtsen ki a tanítónők anyagi érdekei mellett, különösen oly esetekben, hol azt a törvényhozás és társadalom nem képes megtenni, s szükséges egy országos jelentőségű tanítónői segélyalap alkotása, mely a tanítónőknek szükség esetén anyagi gyámolítást is képes nyujtani.

A *segélyalapra* vonatkozólag a Mária Dorothea egyesület már megkezdette a mozgalmat, egyelőre kimondván azt, hogy jövedelmének feleslegéből évről-évre tőkésít bizonyos összeget e czélra. A mai kezdet még nagyon csekély, alig említésre méltó, de mert a czél öntudatosan van kiemelve, az egyesület jelen virágzó állapotában rövid idő alatt gyorsan fog emelkedni; én legalább nem habozom kimondani, hogy ennek a külön segélyalapnak tőkéje is el fogja érni a jelen hanyatló század végeig a 100,000 forintot, mely teljesen elegendő arra, hogy azután önmagában gyarapodjék.

A segélyezés társadalmi téren eszközlésére vonatkozólag is tett közelebb egy fontos lépést az egyesület a *nevelőnők nyugdíjalapja* eszméjének megpendítésével. A tanítónő s kisdedóvónő a törvény védelme alatt áll s anyagi érdekük fejlődése közös a férfitanítókéval, kik annak fejlődésén tudvalevőleg nagy buzgalommal fáradoznak, s habár lassan, de kétségkívül haladnak is. Igen, a magyar tanítók példabeszédszerű szegénysége daczára elmondhatjuk e szót ma, midőn a tanítók fizetésének átlaga már közel 500 forint, önsegélyző egyletük tőkéje félmillió s nyugdíjalapjuk 8 millió. Egészen másként áll az 5—6000 főnyi nevelőnők sorsa. Keresetük átlag nagyobb, mint a tanítónőké, egyesek helyzete valóban örvendetes is, de ez a kereset s előny csak a fiatal korra szorítkozik, évről-évre szerényebb lesz s igen-igen sokan nyomorban vagy rokonok nem ritkán keserű kegyelemkenyerén élve, tengetik agg napjaikat. Mindeddig nem volt, nem lehetett közös kapocs a nevelőnők között, hiszen egymás hollétéről is alig tudtak valamit, s így igen természetes, hogy ezen sokszor tapasztalt szomorú jövő

ellenében minden egyes saját erejére, saját, a fiatalságnál olykor nagyon is hiányos előrelátására volt utalva. A Mária Dorothea egyesület valóban nemes, humanisztikus feladatot teljesít, midőn elhatározta, hogy megteszi a szükséges lépéseket, hogy ily nevelőnői nyugdíjalapot létesítsen.

Sokkal több még a teendő az egyesületi célok másik nagy ágára, a tanítónők és nevelőnők *szellemi érdekeinek előmozdítására* vonatkozólag. A tanítónői szakosztály megalakulása s az irodalmi vállalatok létesítése szerencsés kezdetek e részben, s idővel fontos tényezők lehetnek arra nézve, hogy Mária Dorothea egyesület egyuttal *országos tanítónői egyesület* is legyen, oly egyesület, mely a művelt magyar nők között általában, de különösen a tanítással és neveléssel foglalkozó nők között a pedagogiai eszméket fejleszsze. De a legújabb időkben e tekintetben még fontosabb lépés történt az első *vidéki tanítónői szakosztály*nak megalakulása Kolozsvárt, hasonló szervezet mellett, mint a budapestié. Bármily csekélységnek látszik is ez az új szövetkezet létesítése, tanújele annak, hogy a Mária Dorothea egyesület tanítónői szakosztályának megalkotása valóban szükségletet pótol s biztató jel a jövőre, hogy a két központ után csakhamar keletkeznek új tanítónői szakosztályok más helyeken is, a hol a tanítónőképezdék vagy felsőbb leányiskolák elegendő szellemi munkást adnak, hogy a nők szaktudományukat önállóan s öntudatosan is műveljék.

Nem kételkedhetünk továbbá a fölött sem, hogy ezek a vidéki tanítónői szakosztályok rövid idő alatt a *Mária Dorothea egylet vidéki fiókegyletei* lesznek. A kolozsvári egyenesen ily czélzattal indúlt meg a Mária Dorothea egylet választmányának jóváhagyásával, mely egyelőre többek közt a kolozsvári egyesületi tagok tagdíjainak beszedését s abból egy részletnek saját czéljaikra fordítását is kimondotta, elvben elhatározván, hogy alapszabályainak később történendő megváltoztatásánál ezen vidéki tanítónői szakosztályok tapasztalatait fogja irányadókúl venni a fiókegyletek vagy körök szervezésénél.

A Mária Dorothea egyesület nem előlegezte magának czímében az országos nevet, de erejét s tevékenységét élénken tanusítja,

hogy már is arra a pontra jutott el, hogy lassanként fejlődve, a *dolog természeténél fogva legyen országos egyesületté,* mely tagjainak ezreit s ezek között a tanítónők s nevelőnők jeleseit, őszinte lelkesedéssel és öntudattal csatolja közös zászlója alá. S ezt a kapcsot fogja megerősíteni az egyesület azon újabb intézkedése is, hogy ezentúl legalább néha-néha *nyomtatott értesítőket* közöl működéséről minden egyesületi taggal, részletesen felsorolva anyagi helyzetét s különféle irányú sikereit.

Összegezve mindazt, a mit az egyesület működéséről felhoztunk, látjuk, hogy az otthon és fürdőház megalkotásán s a tanítónői szakosztály működésén kívül még minden csak kezdet, alig valamivel több a tervnél, de látjuk azt is, hogy ezek a tervek csirázásra képes magvak, melyek, ha csak egy pár éven át tart is a vezető tagok jelen buzgalma, teljesen meggátolják azt a tespedést s azt a szomorú esetet, hogy a szépen indult egyesület csak helyi érdekű jótékony intézetet fentartó egyesület legyen. Nem, a Mária Dorothea egyesületnek szebb jövője van. Valóban társadalomreformatori s kultúrpolitikai hivatással biró országos egyesület lesz ez egyesület, mely rövid idő alatt kivívja magának a nemzet elismerését, kivíja azt, hogy necsak egyes, minden téren buzgó emberbarátok fillérei, de a vagyonosabb osztályok ezrei s jótékony öregek hagyományai jöjjenek segítségére s kivívja mindenekfölött azt, hogy az a 10,000 főnyi művelt magyar nő, kik nemzetünk legdrágább kincsének, a leendő anyáknak nevelését vállalták magukra, az eddiginél hasonlíthatlanúl nagyobb erélylyel, lelkesedéssel s öntudattal küzdjenek a magyar nemzet jövője érdekében. S ezt az erkölcsi sikert képtelen elérni a törvényhozás intézkedésével, csak féligmeddig sikerülhet az irodalomnak s tanítónőképzőknek, egészében s leghatályosabban csak a társadalom teheti jól szervezett s nemcsak névleg országos jellegű egyesület által. A Mária Dorothea egyesületnek, ha czéljait így fogja fel s így sikerül megvalósítani nemzeti fontosságú missziója van.

György Aladár.

AZ ISMÉTLŐ-ISKOLA ÉS A NŐNEVELÉS.

Hazánk közoktatási viszonyainak örvendetes fejlődése daczára mindig talál a gondolkodni szerető tanító ujítani, javítani, fejleszteni valót, különösen ha a nőnevelés ügyére veti tekintetét. Ha nem jogosult is minden panasz, mely felső-fokú leányiskoláink szervezete ellen újabban felmerült, leányiskoláink számszerinti elégtelensége szembeszökő.

Az évenként kiadott «Közoktatási jelentés»-ből láthatjuk, hogy leányainknak csak igen-igen kistöredéke jár az elemi iskolánál magasabb tanfolyamokra. Csoda-e, ha a nagy többség «nem tanulja meg az iskolában azt, mire egykor mint családanyának szüksége lesz»? De meg lehet-e ez ismeretekre az értelmileg fejletlen elemi iskolai növendéket tanítani? — Nem lehet. — De épen mert nem lehet, s épen mert leányaink nagy többsége csupán csak elemi iskolai tanfolyamot végez: azért van nőink legnagyobb része hijával annak a míveltségnek, melyre mint nőnek, mint honleánynak, mint anyának szüksége lenne.

A tanítói pályán működő lelkiismeretes egyének tudják legjobban, hogy ámbár éveken keresztül tanúlmányozzák a neveléstant, mégis mennyi gondot, mennyi figyelmet követel a gyermek eszének, gondolkodásmódjának, hajlamainak tanulmányozása, lelkületének helyes irányban való fejlesztése. Csoda-e ha az az anya, ki soha eféle tanúlmányokkal nem foglalkozott, ki csak a kisérletezés legelemibb fokozatára van utalva: nem képes életfeladatának kellőképen megfelelni, nem tudja gyermekeinek nevelését helyes irányba vezetni.

Pedig azt a hibát, melyet az anyák tudatlanságból gyermekeik

nevelésénél elkövetnek, nem tudja többé helyrehozni sem az iskola, sem az élet. Számtalan tapasztalata lehet erre mindenkinek. Az én tanítói gyakorlatomból élénken emlékezetemben maradt egy eset, mely mint kezdő tanítót sokat foglalkoztatott. Ide igtatom. Tiz éves leánykát hoztak osztályomba, ki azelőtt a háznál *nevelőnőktől* tanult. Nevelőnőktől, mert — mint mondták — a kis gonosz mellett senki sem állotta ki pár hónapnál tovább. «Elkényeztetett, önfejű és sok más nem szép tulajdonságban bővelkedő, de eszes gyermek.» Ilyen hir előzte meg őt nálam. Én tanítói tapintatomban bízva, a legszebb reményekkel «vettem őt nevelésbe». El is követtem mindent, de mindent, hogy a már előre jelzett hibákat gyökeresen orvosoljam, s fáradozásomat a várakozáshoz mért fényes siker koronázta. Egy év letelte alatt már arra a meggyőződésre jutottam, hogy tanítványom teljesen megjavult, sőt *az iskolában* minden tekintetben kifogástalan volt. Azonban nem sokáig örülhettem a fényes eredménynek, mert csakhamar tudomásomra jutott, hogy ő bizony otthon most is a régi.

Gyanítottam az okozati összefüggést és sejtelmem valónak bizonyult, a mint a házi körülményekbe betekintettem. Otthon a kis zsarnok nem ismert más akaratot, mint a magáét, mert az mindig teljesült. Minden csinja «kedves» volt, még ha másokat gúnynevekkel illetett, azt is «találékonyság» és «esprit» számba vették. Ha pedig valaki ezeket illetőleg más nézetét találta nyilvánítani, az a mama ellenszenvét teljes mértékben magára vonta e «merőben rosszakaratú» vélekedéssel. Az iskola falai között aztán a gyermek egészen más viszonyokat talált. Ő tehát alkalmazkodott, a hol és hogyan azt neki a lehetőség megengedte, de megjavulni a szó teljes értelmében soha sem tudott. Azután még számos ily nemű tapasztalatom volt. Láttam, hogy a legtöbb esetben az iskola az otthon rosszult nevelt, elrontott gyermekkel semmire sem megy; míg végre meggyőződtem arról, hogy teljesen igaza van Tompának, mikor így szól: «Ritkán vagy a sors izzó tüzének legmagasabb hévfokán veszti el szinét a jellemnek az otthonban nyert zománcza; a csorbát, a tévesztés nyomát pedig, mint a dísztelenítő anyajegyet az arczon, holtig hordja az ember».

Az iskolában s az életben szerzett tapasztalataim alapján érlelődött meg bennem a föntebbi meggyőződés s ennek folytán nemcsak nőnevelésünk, de egész nemzeti jobblétünk érdekében elkerülhetetlenül szükségesnek látom: a leányokat nemzetünk minden társadalmi osztályában neveléstani ismeretek birtokába juttatni s őket bizonyos a család és háztartás körében szükséges ismeretek megszerzésére kényszeríteni.

Ha lehetséges keresztül vinni azt, hogy a leány oltár elé nem léphet, míg a vallástan elemeiből némi csekély tudást el nem sajátított, miért ne lehetne keresztül vinni a tanítónők segélyével, — ha kell a törvény kényszerével — azt, hogy házasságot senki ne köthessen, míg némi egészségtani, neveléstani, háztartástani ismeretet nem szerzett? Nem lehetne-e az idevágó intézkedésekkel népünk nagy halandóságát csökkenteni, s a laza erkölcsi állapotokra javítólag hatni?

A magam egyszerü elmélkedései arra a gondolatra vezettek, hogy az ismétlő iskolák által lehetne arra nézve sikeres kisérleteket tenni. Az ismétlő iskolák — itt természetesen csak a lányok iskolájáról van szó — mai szervezetükben úgy sem czélszerüek. Át kellene azokat alakítani. Az átalakítás természetesen sokféleképen történhetik, s közoktatásügyünk bölcs vezérei bizonyára meg fogják találni ennek a leghelyesebb módját. Én leginkább azért, hogy esetleg eszmecserére adjak okot, idejegyzem, milyennek gondolom én a leányok számára az ismétlő iskolát:

Ismétlő-iskola szervezendő minden helységben, s ez csak egy évi tanfolyamból álljon, heti nyolcz-tíz órával, a melyek azonban mind délután tartassanak, hogy a leányok a délelőtti fontosabb házi teendőktől ne legyenek elvonva.

A heti óraszámból kettő egészség és neveléstanra, kettő női munkára a többi az elemi osztályokban végzett tanulmányok ismétlésére és a házi gazdaság körébe vágó olvasmányokra volna fordítandó.

Az idetartozó tananyag megválasztásáról, annak terjedelméről stb. szólni nem tartozik nagy átalánosságban tett észrevételeim keretébe.

E tanfolyam szigoruan kötelező lenne mindazon tizennégy éves (de nem fiatalabb) leányok számára, kik az elemiből más, magasabb fokú iskolába nem mentek át.

Felvehetők lennének a tanfolyamba rendkivülileg idősebb leánykák s fiatal nők is, kik itt magukat a női munkákban gyakorolnák, s hivatásukra vonatkozó olvasmányokat nyernének. Az ily ismétlő iskolák vezetése kiválóbb tanítónőkre volna bízandó. A tanítónőknek az ily alkalmazás lehetősége ösztönt adna a továbbképzésre, s alkalmat arra, hogy befolyásukat a leánynevelésre ott és oly módon gyakorolják, a hol annak legnagyobb a szükségessége.

Egy évesre azért tenném a tanfolyamot, mivel az alsóbb néposztály nagyobb leánykái már oly munkákra vétetnek igénybe, melyek által a házi szükségletek megszerzésén könnyítnek, minél fogva a szülők őket otthon nehezen nélkülözhetvén, a legtöbb esetben irtóznak a tovább való iskoláztatás gondolatától is. Az egy éves tanfolyam látogatására is csak akkor lehetne elég tanítványt nyernünk, ha az óraszám kevés és gyakorlati hasznosságú dologgal, a női kézimunka tanítással áll kapcsolatban.

E kevés idő alatt is sokat lehetne használni a nőnevelés ügyének. Egy mivelt és a dolog fontosságát felfogó tanítónő heti 10 órában kétségtelenül gyakorolhatna oly üdvös befolyást a tanítványaira s eljuttathatná őket oly mértékben a hivatásuknak megfelelő fontos ismeretekre: hogy az ily tanfolyamok anyagi költségei meghoznák a kellő erkölcsi kamatot. Elérhetnők vele mindenesetre azt, hogy leányaink lelki világa szebb, tartalmasabb lenne, s a családi életre komolyabb törekvéssel és kevesebb tudatlansággal lépnének, s azt hiszem nem lehetne kételkednünk, hogy így erőteljesebb támogatást várhatna leányaitól s közvetve fiaitól is önfentartási küzdelmeiben a magyar nemzet. Hogy erre mily nagy mértékben volna szükség, azt csak a nemzetiségi vidékeken működő tanítók tudják igazán.

Szászváros. Pataky Irma.

A RAJZOKTATÁS ÉS NŐI KÉZIMUNKA.

A nő nevelésének kérdése mindinkább közeledik a megoldáshoz. A nőnek a társadalomban mindég nagyobb és nagyobb szerep jutván, részben önállóságra is kell törekednie, mit éppen a női oktatás amaz irányban történő fejlődésével érhetünk el, melyre oly tevékeny és üdvösen reformáló közoktatásügyi miniszterünk, *Csáky Albin* gróf törekszik, midőn zászlajára írja, miszerint a nőnevelés által elérni akarja: «*hogy a nők hivatásukhoz és természetükhöz mért munkakörben kellő állást nyerhessenek és így a maguk fentartását biztosíthassák.*»

Ez a gyakorlati államférfiu politikája; olyan férfiué, ki az idők követelményére hallgatva, nem a külső dísz feltűnő és káprázatos hatására törekszik, de minden tettében a nemzet belső erőit fejlesztő tevékenységével iparkodik a hatalom polczán a nemzetet a jobb irány felé vezetni. Keresi a módot és eszközöket, melyekkel a magára hagyott nőt «hivatásához és természetéhez mért munkakörben» foglalkoztathassa, ha kell, önállóságra emelje és mi fő: kenyeret adjon kezébe.

Ily vezérlő férfiú lelkesedésre bírja az igénytelen közkatonákat is, hogy ezek is ha többel nem, legalább a megoldás megérleléséhez hozzájáruljanak.

E czikk homlokzatára írt czím sejtetheti az olvasóval, hogy én is, mint egy igénytelen közkatona, a nő nevelésének egyik kérdését óhajtom tárgyalni, mely oly új, hogy arra még a műveltebb s előrehaladottabb nyugati nemzetek közoktatásügyi köreiben sem tudnak teljesen kielégítő s czélravezető módot találni. Észak-Amerika, Francziaország, Anglia, már régebben, a németek és

szomszédaink, az osztrákok, csakis ujabban tudnak rámutatni a nőnevelés körében azon gyakorlatilag hasznos irány fejlődésére, mely a rajz és kézi munka oktatását együttesen felöleli és általa képessé teszi a nőt az önállóságra is s vele a kenyérkeresetre és így önmagán segítve, mint az állam segítője is szerepel az által, hogy adót fizet.

A rajzolás tudásának fejlődésével a jobb ízlés fejlődik, melyben egyuttal a nemzet erkölcsi és művészi eszményképe nyilvánul. Nyilvánul pedig ezen eszménykép mindenben, a mi az egyest, mindenben, a mi az egész nemzetet környezi és másrészt pedig úgy az egyesekben, mint az egész nemzetben felkölti és fejleszti ama finomabb érzést, mely mindenben észreveszi a szépet, azt megérti és méltányolni tudja.

Ma már mindenki elismeri, hogy éppen a leányiskolában kell fejleszteni a leghathatósabban az izlést a rajz alapos oktatásával; nem is szabad itt csak időtöltésből, kedvtelésből rajzolni, hanem azon öntudatos czélzattal, hogy mindazt, a mit az iskolában a nő megrajzol, annak gyakorlati értéke legyen és pedig a nő kézi munkája körében. A leányt, a leendő anyát kell első sorban bevezetni a rajzolás ismeretébe, felkelteni ezzel a formai szép, valamint a szép színezés iránti érzékét, mely női hajlamának különben is egyik alapvonása.

Korunk szükségét érzi annak, hogy az iskola a leányokat a gyakorlati életre, az iparos pályára is képezze. Az iparral foglalkozó nők ki fogják így egészíthetni a valódi polgári osztályt, mely élelmes, élni tudó, adót fizetni képes. A valódi polgári osztály ipart és kereskedelmet üzű férfi tagjaival közös tevékenységben ők fogják helyettesíteni a XV., XVI. és XVII. század ama hasznos városi elemét, kik ott és akkor ipart és kereskedelmet űztek, azon különbséggel, hogy míg amazok kizárólag a műhelyre lévén szorúlva, az űzött iparágban technikájukat tökéletességre vitték ugyan, de szellemi műveltségben hátra maradtak: a jelenben az iskolából kikerülő ipari, kereskedelmi stb. gyakorlati foglalkozásban lévő polgárnőktől és polgároktól.

A nő munkakörét az iparral való foglalkozás tág terén arány-

lag könnyebb kijelölni, mint a férfiét, mert a nő már a régmúlt időkben is foglalkozott a családi életben kézi munkával, s foglalkozik ma is, noha nem mindenkor azon czélzattal, hogy vele kenyerét keresse. Nem is terjed túl ma még a nő munkaköre az ipari foglalkozásban a családi életben legszükségesebb kézi munka ismeretén, s ahhoz is a mintát nem maga készíti, hanem előnyomatja és mint kész lapokat veszi akkor is, midőn keze ügyességével, a benne rejlő természeti jó ízlés segítségével talán tetszetősebben, megfelelőbben volna képes megalkotni, de sajnos — nincs alapos szakismerete a rajzolásban.

A nőre nézve a kézműiparral való foglalkozás hivatásszerű és a legtermészetesebb munkakör; ide tartozik p. o. a himzés minden válfaja, a textil műipar és a ruházati ipar nagy tere, majolika fajánsz, porczellán-, fa-, bőr- és ruhára való festés az email festéssel, a műfonás (szalmával, kákával, vesszővel), művirágkészítés, virág festés, carton munkák, litographia (színes sokszorosítás).

Külföldön tett tapasztalataim vezettek rá, hogy emez iparágakat, mint legalkalmasabbakat, a nők kézi foglalkozásául megjelöljem.

Ha a külföldi nő: franczia, angol, német, alapos oktatás, ügyes vezetés mellett a rajzolással nyert ízléssel, a technikában kifejtett tökéletességgel annyira vitte ma már, hogy készítményeit mint a kézműipar termékeit értékesítheti: miért ne érezhetné magát feljogosítva minden értelmes magyar nő arra, hogy a külföldi nőknél tapasztalt kitartó erővel, tanulási szeretettel magát egyes, a fent megnevezett kézműipar szakmában kiképezve, keze munkájával keresse kenyerét?

Ne csak a tanítónői pálya legyen a nő önfentartásának eszköze, ne is keresse a nő fentartásának eszközét a hivatalnoki pályán, mert erre úgy is akad elég rátermett férfi. Keresse a megélhetés eszközét a művészi ipar körében, melynek alkotásai finomabb ízlést, könnyebb és ügyesebb kezet, eszményibb felfogást s szóval mind olyan jó és szép tulajdonságokat fejtételeznek, melyeknek csirája benne él, mely csak várja a kellő időt és alkalmat,

hogy kifejlődhessék és érvényesülve: ízléses, szép dolgokat alkothasson.

Most pedig szóljunk a női iskolákról, melyeknek kell, hogy a jövőben programmjuk legyen: a nőnek szellemi kimüvelése mellett a gyakorlati pályára való kiképzése és így a kenyérkeresetre való képesítése is.

Az iskolában, mely az eddig általánosságban kimondott feladatot megoldaná, legyen a tanítók közt egyén (nő, avagy férfi), kinek a művészi ipar tanulmány tárgyát képezte, ki maga is alkotott már műipari tárgynak való tervet, ki egyes női kézi munkák technikáját ismeri, másod sorban a műipari tanítás (rajz, avagy valami iparág) módszerének alapos ismeretével, didaktikai tudásával rendelkezik. Szóval, művészileg képzett tanerő nélkül nem fogja siker koronázni a fáradságot, mert egyenlő művészi és didaktikai képzettséggel lehet csak düllőre vinni azt, a mit elméletileg bárki is, ki művelt tanügyi férfiu számba megy, megállapítani tudna.

A nőt a társadalomban való szereplésére a leányiskola, a polgári- és felsőbb leányiskola, nőipariskola, tanítónő-képző intézet és különösen a rajztanítónőket az orsz. m. kir. rajztanárképző-intézet képezi.

Nem lehet egy czikknek czélja az egyes iskolákat külön-külön a legbehatóbban tárgyalni, mert a leányiskolák rajz- és kézi munka tanításának terve és a reá vonatkozó utasítások oly terjedelmesek lennének, hogy arra helylyel egy szakfolyóirat sem rendelkezhetik.

Röviden mégis kifejtem e helyen nézeteimet, mert a hol tulajdonképen tárgyalhatnám: a rajztanárképzés reformja ügyében a vall. és közokt. miniszter által összehívott nagybizottságban — szavam nincsen.

A leány-népiskola alapvető ismereteket közvetít, a mihez alkalmazkodva a rajzoktatásnak is arra kell törekedni; de már itt is a rajztanítás könnyű kézimunkával álljon kapcsolatban; mely alatt p. o. a megrajzolt legegyszerűbb egyenes vonalakból összeállított rajzoknak keresztöltésekkel való kivarrását értjük.

A normális fejlődésnek egyik eszközét a polgári leányiskoláknak a gyakorlati czél elérésére történendő eszélyes reformjában látom. A polgári leányiskolákkal a kitűzött czél egyik felét már megvalósítottuk, ha nem is mindenben kifogástalanúl, azt t. i., hogy művelt nőt ad az iskola a társadalomnak, de a másik fele a kitűzött czélnak: hogy a nő kenyérkereső is legyen és így adót fizetni képes, ez még megvalósulásra vár. Hogy ennek az eszmének megtestesítéséhez a polgári leányiskolában mily tág tér nyilik, azt már fent a kézműipar körébe tartozó foglalkozásokkal kijelöltem.

Azonban midőn a női polgári iskolát ez irányban reformálni akarjuk, két fontos dologra kell figyelmünket kiterjesztenünk. Az első, hogy jól meg tudjuk választani azt az ipari foglalkozást, melyet a polgári leányiskolával kapcsolatos tanműhelylyel fejleszteni kívánunk. Tekintettel kell lenni a helységre, melyben az iskola működik (város, község), hogy vidékének fogyasztó közönsége mely iparterményeket szerez be nagyobb mennyiségben, mert nagy nyereség lenne a közönség szükségleteit az eddigi idegen helyett, hazai készítménynyel pótolni! A másik megfontolandó oldala a dolognak az, hogy ha ama vidéken, melynek központja a helység, a múltban virágzott már valami iparág, úgy oda irányúljon tevékenységünk, hogy már letűnt, de még a korosak emlékében élő, vagy tán még általuk gyakorolt foglalkozást az iskola újra feltámaszsza.

A mi pedig a legfontosabb momentum, az az: hogy kerüljünk minden olyan foglalkozást a női kézműipar terén, mely domború (plasztikus) alkotások tervezetét, alakítását követeli s így sokkal szövevényesebb, jóval nagyobb körű ismereteket igényelő tudást tételez fel. A polgári iskolában szerzett ismereteinél fogva, a nő inkább az egy síkban megalkotható díszítő művészetben tud szépet és ízléseset felmutatni. Ezt a kézműipar minden egyes terményén láttam, a mit külföldön a nő, mint iparos megalkotott.

Ez általánosan elmondottak után a tervszerű oktatás menetét fogom jelezni, melyet a két (esetleg három) évi iparos tan-

folyammal emelendő polgári leányiskolák részére elfogadásra ajánlhatok.

A méréstani- és szabadkézi rajzolásnál minden megalkotott rajzlap úgy legyen kieszelve, hogy a fent felsorolt valamely műipari foglalkozásnál alkalmazható legyen. Soha semmit sem szabad rajzoltatni anélkül, hogy azt a kézimunka körében ne lehessen alkalmazni.

Így, hogy a felsorolt foglalkozások közül p. o. a himzés, varrás és annak minden válfaját tekintve, már az első lapnak, mely csak egyenes vonalakból szerkesztett alakzatokból áll ugyan, oly mintát kellene formálni, mely p. o. keresztöltéssel ki lehetne varrni.

Fokozatosan a rajz összetettebb, változatosabb, görbe vonalokból, stilusszerű elemekből alkotott mintáit meg már a himzés nehezebb, változatosabb öltéseivel lehetne kivarrni: lapos, láncz, zsinór, gyöngy, Holbein stb. öltésekkel, különféle anyaggal és színhangulatban. Meg kellene tanítani a lányokat egyes rajzlapokon, hogy egyes folytonos görbe vonalakból, stilusszerű elemekből alkotott rajzot hogy kell átvinni a négyzetes hálózatú lapra; illetve a lapos, egyenlőközű öltésű mintát hogyan kell keresztöltésű mintára átformálni. A munkatanítónő (esetleg a rajztanítónő) az egyes rajzoknál megjelölt öltéseket pedig a kézi munka órában megmagyarázná, avagy fordítva: a kézi munka órán hímzésre feladott rajzot a rajzórán a leánynövendék a vezető rajztanár felügyelete alatt elkészítené. Ily értelemben lenne összekapcsolandó a többi, az iskola tantervébe fölvett női munkával a rajzoktatás.

A női ipariskolákban követendő rajztanítási eljárás a női kézi munkával kapcsolatosan, a polgári leányiskoláknál jelzett tervszerű oktatással azonosnak kell lennie, annál inkább, mert különösen ezen iskolának czélja a nőt a kézműipar terén kiképezni.

A mi a felsőbb leányiskolák rajzoktatását illeti, ott szintén a kézműipar körére való tekintettel kellene azt gyakorolni; habár ott a fiu középiskolákkal egyenlő, vagy legalább hasonló czélzattal a tudományban magasabb kiképzést keresik s a rajzoktatás itt az

izlés nemesítésére, saját és más nemzetek alkotta szellemi kincsek megértésére törekszik hatni.

Hogy ezek mellett a tanítónőképző- intézetekben a rajz tanításának a leány népiskola kitűzött czéljához kell alkalmazkodni s mi kiemelendő: az elemi rajzoktatás módszerét kell első sorban magáévá tenni a tanítónő jelölteknek; ez kétségtelen.

Ezen rövid áttekintés után eljutottam az orsz. m. kir. rajztanárképző-intézethez, mely az okl. elemi iskolai tanítónőket a rajztanítónői pályára előkészíti. A rajztanításra képesítő vizsgálatokra vonatkozó új szabályzat igen helyesen kívánja a rajztanítónőképzésnél a következőt:

β) «Színes síkékítmény tervezése, különös tekintettel a női kézi munkára» és

ς) «Aquarell-festés: élő növényről, vagy csendéleti mintáról».

Ezzel a vizsgálatokra vonatkozó új szabályzat kijelölte a nőnek a kézműipar terén az ő *hivatásának, természetének* és *képességeinek* megfelelő munkakört. Ez idézett helyet a vizsgálatra vonatkozó új szabályzatból *különös elismeréssel kell kiemelnem*, mert ezzel határ van szabva az oly törekvéseknek, melyek a nő tevékenységét a kézműipar terén esetleg a domború (plasztikai) alkotások terére kiterjeszteni óhajtanák.

Egy dolog azonban kikerülte a vizsgálatokra vonatkozó új szabályzat szerkesztőinek figyelmét és ez az: hogy a rajztanítónőtől a képesítése alkalmával nem kívánja többféle kézi munka technikai tudását, így p. o. a himzést, a keresztöltést, hálózást, suprikálást stb., nem is említve az esetleges jártasságot a majolika, fajansz, porczellán, fa, bőr- és ruhára való festésben, valamint az email festésben stb. Pedig a rajztanító-jelöltnek lenne alkalma és ideje is gyakorlottságot szerezni egyes kézműiparágak technikájában.

Így taglalva a rajztanításra képesítő vizsgálatokra vonatkozó új szabályzatot, az előbbi hiány révén nem találjuk a vizsgáló bizottság tagjai közt a női kézimunka képviselőjét, ki mint szakközeg a tanítónő-jelölt által benyujtott rajzot megbirálná, hogy kivihető-e, avagy valami gyakorlatilag megvalósított munkája a technikai követelményeknek mennyiben felel meg.

Ez azért szükséges, mert csak a női munkák technikáját ismerő rajztanítónő oldhatja meg helyesen a leányiskolákban a rajztanítás kérdését.

Az itt körvonalozott elvek — azt hiszem — egészséges, helyes eszmekörben mozognak, és hiszem azt is, hogy ez az irány boldoguláshoz vezet. Ha a gyakorlati önálló életre nevelt művelt nők érvényesíthetik tehetségeiket a műipari termelésben, az a hazának csak javára lehet; mert igaz, a mit a megboldogult lánglelkü Trefort mond: «ha mindenki érvényre juthat, a ki a társadalomnak élő eleme, lehet egészséges a társadalom; lehetséges a normális fejlődés».

Budapest. Simkó József.

GYERMEK HŐSÖK.

Nehány szerény megjegyzés Radó Vilmos hasonló című czikkére.

Nagy örömmel olvastam Radó Vilmosnak, az annyira kedvelt tollú írónak az ifjusági iratokról szóló szép czikkét, hol annyi igazsággal harczol a mellett, hol az ifjusági iratokban æsthesis és valódi tehetség is legyen. Igen, valódi jó könyveket írni a gyermek-ifju és a nép számára, legnehezebb feladat egy íróra nézve. Szinte lángész szükséges hozzá, mert a lángész mindig valódi világosság, egyszerűség és igazság egyszersmind. Már pedig igazság, egyszerüség, világosság szükséges természetesen a szép, igaz és jó helyes itéletével és művészi hajlammal, párosulva ahhoz, hogy a még egyszerűbb eszekre hatni és azokat magával ragadni lehessen. A lángész olyan mint a tűz, mindenen keresztül tör, minden akadályt fölemészt, és a lélek lelkéig hatol. Igazság szerint tehát azt kellene elvül felállítani, hogy csak a lángésznek volna szabad az ifjúság és a nép számára írni. Azonban mivel a lángész rendkivül ritka, meg kell elégednünk a többé-kevésbbé nyilvánuló tehetségekkel, a melyek gyakran, tudományos bonyodalmú, nehézkes irályukkal még ha önzetlenül kivánják is a jót elérni, nem jutnak mindig czélhoz.

De ilyenkor nem a *tárgyban*, hanem az író *tehetségében* rejlik szerintem az egyedüli hiba.

És azért, ha a németek felállították is azt az elvet, hogy a gyermek nem szereti a gyermekekről szóló meséket, s ha ez az állítás az első pillanatra igaznak tetszik is, én azt hiszem, csakis elméletben tetszik igaznak. A valóságban az én tapasztalatom szerint nem igy áll a dolog. Ha tehetség nélküli írók írnak gyermekről, természetesen az nem tetszhetik nekik, de ép úgy nem tetszenék, ha akár kiről vagy miről írnának. Minden érdekes a gyermek előtt a mi *természetes* és a mi *igaz*. Miért ne érdekelnék a gyermekeket a gyermekek? És tényleg érdeklik is. Hivatkozom az anyák tapasztalatára. Igaz, hogy midőn a gyermek játszik, szereti a felnőtt embereket utánozni, mert jobban képes ez által utánzási és megfigyelő hajlamát érvényesíteni, de azért tényleg érdeklődik a gyermekek iránt, sőt az állat iránt is, mivel ezek közelebb állanak hozzá.

Ifjúkoromban magam is igen sok mesét beszéltem gyermekeknek, kezdve kis öcsémen, kit valódi anyai szeretettel, szenvedélyesen szerettem, és kinek éveken át folyton meséltem. Franczia gyermek barátaink közt is én voltam később a fő mesélő; s gyakran mondottam el nekik magyar népmeséket. (Erről bizonyságot tehet a *Petit Phare* nevű franczia lap, 1890. decz. 26-iki száma, hol épen egy régi barátunk ír le egy ily általam elmondott magyar népmesét, melyre ő 30 év mulva még jól emlékezett.) Midőn később Magyarországra jöttem, magyar barátnőim gyermekeinek beszéltem történeteket, úgy hogy ezek *Mese néninek* neveztek el.

Akárhányszor megkérdeztem ifju hallgatóimtól, hogy miről meséljek, a felelet volt: «egy kis fiúról», vagy «egy kis leányról» a kit ilyen vagy olyan helyzetben képzeltek ők magok. Majd mindig gyermekeket választottak a mese hőseiül ők maguk, és oly szenvedélylyel hallgattak, hogy erőszakkal volt csak lehetséges tőlük megválnom. Ilyen tapasztalatok alapján állítom, hogy a valóságban a gyermekek igen is szeretnek gyermekekről hallani.

Az sem áll egészen, hogy a népmesék csakis felnőtteket szerepeltetnek. Ott van mindjárt a *Petit chaperon* rouge, a petit Poucet a francziában, Hófehérke meg a Hüvelyk Matyi a magyarban és száz meg száz más népmese minden országban. Azt hiszem nem azért szereti a gyermek a népmesét, mert felnőtt vagy gyermek szerepel abban, hanem igenis azért szereti, mert a népmese egyenesen a nép lelkéből fakad, a nép költőiségének önkénytes terméke, azért remekmű, felér a lángész termékével, és ezt megérzi a gyermek fogékony lelke. Adjunk remekműveket a gyermekeknek, az ifjúnak, a népnek, tápláljuk valódi isteni eledellel, és szeretni fogja azt bár miről szóljon is, holott a ferczmunka, a gyárilag készült termény, bár miről szól, hidegen fogja hagyni. Ha egy fizetett, műveletlen dada beszél a rosszaság hátrányairól, meghiszem hogy únni fogja azt a gyermek, de énekeljen erről Petőfi: könnyekig megindíthatja a gyermeket. A tehetség, a lángész a fődolog; felállíthatnak ügyesen kigondolt elméleteket: ha az igazi lángész mutatkozik, halomra dől minden a mi nem igaz. Azt is ügyesen kiokoskodták volt a németek mindenféle mélységes elméletekből kiindulva, hogy a regényből sohasem lehet drámát alakítni, s a francziák is átvették ezen sarkigazságot és tovább hirdették. Egyszerre csak George Sand-nak eszébe jutott egyik regényét színpadra áttenni, és ezen fennen hirdetett elmélet azonnal összeroskadt. Ilyennek tetszik nekem a gyermek hősökről szóló theoria is. Gondoljunk csak ezzel szemben De Edmondo Amicis «A szív» című művére, melynél kedveltebb ifjúsági olvasmány ma a czivilizált világ irodalmában nincsen, s a melyben csaknem mind csupa gyermek szerepel: s ez a theoria is tarthatatlannak bizonyul.

Kolozsvár. De Gerando Antonina.

AZ EÖTVÖS-ALAP.

Folyóiratunkban kezdettől fogva számot adtunk minden, az Eötvös-alapra vonatkozó fontosabb mozzanatról. Az Eötvös-alap a magyar tanítóság együttes buzgólkodásából a magyar tanítóság javára állott elő; ezért minden magyar tanítónak és tanítónőnek érdeklődést és ragaszkodást kell éreznie ez alap iránt, mely közös vagyonukat képezi s nemcsak segélyezésükre, hanem erkölcsi tekintélyük emelésére is szoglál. E feltevésünkből kifolyólag jegyezzük fel a lefolyt év eseményeit, melyek az Eötvös-alap jövőjére nézve nagy fontosságuak voltak.

A «Magyarországi tanítók Eötvös-alapjának» gondozása, a mely ez ideig az «Országos képviseleti tanítógyűlés» kebeléből kiküldött bizottságnak feladata volt, az 1890-ik évi aug. havában megtartott IV. egyetemes tanítógyűlés alkalmával a vallás és közoktatásügyi magy. kir. miniszter ő nagyméltóságának helybenhagyó intézkedése folytán az «Eötvös-alap országos tanítói egyesület»-ére bizatott.

Új egyesület, egy országos tanítói egyesület keletkezett tehát, s az új egyesület feladata lesz mindazon célokat melyeket a «gyűjtő és kezelőbizottság» maga elé tüzött, s melyekért 14 éven keresztül annyi lelkesedéssel és oly sikerrel küzdött: megvalósítani. Mint országos egyesületnek kétségtelenül több eszköz áll rendelkezésére, mint az «országos bizottságnak» állott; de ezen eszközöket az egyesület csak úgy használhatja fel, ha a tanítók és tanítónők tömegesen lépve be az egyesületbe, azt valóban országossá teszik, s minden erejüket megfeszítve azon lesznek, hogy az egyesületet czéljai megvalósításában támogassák.

Az új egyesület alapszabályait a IV. egyetemes tanítógyűlés állapította meg s az Eötvös-alapnak, mely jótékonyságát eddig csak szűkebb körre szoríthatta, tökéletesebb kifejlesztését tűzte ki czélul. Az egyesület feladatát a szentesítés alatt álló alapszabályok 3. §-a írja körül a következőkben:

«A «Magyarországi tanítók Eötvös-alapjából», mely az ország tanítóságának elidegeníthetetlen és megoszthatatlan közös vagyonát képezi, az Eötvös-alap országos tanítói egyesület:

a) az egyesületi tagok jó erkölcsű, szorgalmasan és jó sikerrel tanuló gyermekei számára ösztöndíjakat, özvegyeik, kiskorú árváik, s esetleg keresetre képtelen, nagykorú nyomorék utódaik részére segélyösszegeket nyujt;

b) a tanítók orsz. árvaházának alapját évenként bizonyos összeggel támogatja;

c) az elaggott vagy elbetegesedett és a miatt hivatalaikban meg nem maradható, csekély nyugdíjban részesülő, szegénysorsú rendes egyesületi tagokat segélyezi;

d) a hosszabb ideig tartó súlyos betegségben szenvedő rendes tagoknak segélyösszegeket szavaz meg, és a gyógyíthatatlan bajokban szenvedő, vagy magukkal jó tehetetlenné vált rendes tagok számára az ezen czélra alkalmas helyeken menedékházakat, otthonokat állít fel;

e) a fővárosban létesíti a «Magyarországi tanítók házát»; hozzájárul annak fentartásához, és gondozását külön szabályzatban állapítja meg. A magyarországi tanítók ezen fővárosi házában az egyesület rendes tagjainak felsőbb iskolákban és egyetemeinken tanuló gyermekei részben ingyen, részben pedig mérsékelt díjért szállásban és ellátásban fognak részesülni.»

Ily messzemenő, a tanítóság javát a legszélesebb alapon felkaroló czélokat tüzött maga elé az új Eötvös alap egyesület. Természetesen e czélokat csak úgy valósíthatja meg, ha a nemzet népnevelői kivétel nélkül, tevékeny részt vesznek az egyesület támogatásában. Mert a kitüzött czélok nem csak megérdemlik az összes tanítóság érdeklődését, de meg is követelik, hogy ne legyen az országban népneveléssel foglalkozó egyén, ki tevékeny részt nem vesz e nemes czélok megvalósításában.

Az «Eötvös-alap egyesület» midőn a föntebbi czélokat maga elé tűzte hű maradt az Eötvös-alap eredeti czéljához és rendeltetéséhez. Anyagi ereje eddig csak az *a)*, *b)* és *c)* pontokban foglalt czélokat engedte ugyan megvalósítani; de a többi, ha ki nem volt is eddig mondható, következett a régi alapszabályok szelleméből és természetéből. Ma már, midőn az Eötvös-alap 15 év alatt 29,775 frtot osztott ki segély és ösztöndíj czímén, midőn 40,000 frt tőkésített vagyonnal rendelkezik, elérkezettnek látszik az idő arra, hogy az Eötvös-alap jótékonyságának köre kibővíttessék. Az «Eötvös-alap egylet» alapszabályainak készítői jól tudják mennyi rejtett könny vár felszárításra, mennyi titkolt nyomor enyhítésre. Ki kellett a jótékonyság körét bővíteni, hogy a segélyezéssel ott és akkor lehessen használni, mikor arra legégetőbb, legsürgősebb szükség van.

Hogy az «Eötvös-alap egylet» a fent kimondott czélokat megvalósíthassa még «Eötvös-alap gyüjtő és kezelő országos bizottság»-a bocsátott ki felhívásokat a hazai tanítósághoz, melyek csaknem az összes hazai lapokban megjelentek. E felhivásból főként a

«tanítók házára» vonatkozólag kiemeljük, hogy az alapszabály készítőinek szeme előtt a bécsi «Rudolfinum» és ugyancsak a bécsi «szegénysorsú egyetemi tanulók aszilumát» fentartó egyesület áldásosan működő intézete lebegett. Az elsőben mintegy 80, a másodikban pedig közel 200 egyetemi tanuló nyer ingyen szállást. Mind a két intézet fölött egy, részint az egyetemi tanári karból, részint más egyesületi tagokból választott igazgató-tanács őrködik, s mindenik intézet házában a legpéldásabb rend uralkodik a nélkül, hogy az egyetemi ifjúság szellemének és jellemének helyes és szabad fejlődését megakadályozó túlszigorú házi renddel kormányoznák az intézetet.

Az «Eötvös-alap» ez évi közgyülésén míg dr. *Bokor József* Eötvös emlékének szentelt szép beszédében azt fejtegette, hogy Eötvösünk szellemében cselekszünk, ha a közmívelődési törekvéseket felkaroljuk, míg dr. *Várady Antal* remek költeményével Eötvösünk szellemét dicsőíté: *Péterffy Sándor* az «Eötvös-alap» elnöke az egyesület jövő feladatairól vázolt képet a hallgatók elé. Hatalmas lesz az egyesület, ha tagjai követik lelkesedésben és cselekvési készségben a buzgó és fáradhatatlan elnököt. Hatalmas lesz az egyesület; s hatalma nem csak abban fog nyilvánulni, hogy segélyezni fogja az árvákat és özvegyeket, hogy letörli a szenvedők könnyeit: hanem főként abban fog kitűnni az egyesület hatalma, hogy növeli a tanítóság önérzetét, a tanítók egymáshoz való ragaszkodását és erkölcsi tekintélyét.

Üdvözöljük az «Eötvös-alapot» hatalma fejlődésének hajnalán! Üdvözöljük és kivánjuk, hogy nemes jótékonysága körének kibővítésével arányosan növekedjék tagjainak és jótevőinek száma, hogy azzá lehessen az alap, a mivé lennie kell: legyen az összes magyar tanítók vigasztalója, gyámolítója és büszkesége!

*

Nem fejezhetjük be méltóbban az Eötvös-alapról szóló megemlékezésünket, mint az Eötvös-alap következő pályázati hirdetésének közlésével:

A «Magyarországi tanítók Eötvös-alapját kezelő és gyüjtő országos bizottság» az 1890. évben befolyt 2200 frtnyi tiszta jövedelemből néhány száz és több ötven forint ösztöndíjat és segélyösszeget alkotott s ezennel felhívja az ezen ösztöndíjakra és segélyösszegekre jogos igényt tartható egyéneket, hogy e jótétemények elnyerése czéljából az «Eötvös-alap» kezelő és gyüjtő országos bizottsághoz intézendő folyamodványaikat Luttenberger Ágost bizottsági titkárhoz (Budapest, Sándor-utcza 38.), legkésőbb f. évi julius 10-kéig küldjék be.

Ugyancsak a fentnevezett bizottsághoz intézendők az «Eötvös-

alap»-pal szoros kapcsolatban álló Zirzen Janka-, Lederer Ábráhám-, Örley János-, Rökk Szilárd-, Péterfy Sándor- és Gyertyánffy Istvánféle alapítványok 50—50 forintnyi jótéteményeinek elnyerése czéljából benyujtandó folyamodványok, valamint a Komócsi József által adományozott két 20 frt örökös tagsági tőkének élvezhetése czéljából beterjesztendő kérvények is.

Az «Eötvös-alap» jótéteményeiért pályázni szándékozóknak a következőket kell figyelembe venniök:

1. A magyarországi tanítók «Eötvös-alap»-jának, valamint a vele szoros kapcsolatban álló alapítványoknak jótéteményeiben, ösztöndíjaiban és segélyösszegeiben csak azon egyének részesülhetnek, a kik az «alap» szabályainak 1. §-a értelmében az «Eötvös-alap» rendes tagjaiul felvétették magukat, avagy a kik az elhunyt rendes tagoknak özvegyei vagy árvái, esetleg kenyérkeresetre képtelen, nyomorék utódai. Az «Eötvös-alap» rendes tagjai közé számíttatnak azon magyarországi népiskolák, tanítóképzőintézetek, polgári- és felső népiskolák, kisdedóvodák és gyermekkertek tanítói, tanárai és nevelői, illetőleg tanítónői, valamint a népoktatási kir. tanfelügyelők és tanfelügyelőségi hivatalnokok, a kik az «Eötvös-alap»-hoz az egy forintnyi évdíjat rendesen beszolgáltatták, avagy a 20 frtnyi tagsági tőkét befizették.

Senki sem részesülhet az «Eötvös-alap» jótéteményeiben, a ki ahhoz nem járult az alapszabályokban előírt mértékben.

2. Nehány 100 frtos és több 50 frtos ösztöndíjra hazai egyetemeinken tanuló olyan ifjak folyamodhatnak, a kiknek szülői az «Eötvös-alap»-nak rendes tagjaiul felvétettek és kötelezettségeiknek eleget tettek.

3. Néhány 100 frtos és több 50 frtos ösztöndíjért pályázhatnak a hazai akadémiákon, tanító- és tanítónő-képző intézetekben, középtanodák felső osztályaiban, polgári iskolák V. és VI. osztályaiban tanuló azon növendékek, kiknek szülői az «Eötvös-alap»-nak rendes tagjaiul felvétettek és kötelezettségeiknek eleget tettek. A pályázattól az ezen pontban fel nem sorolt azon tanintézetek növendékei sem záratnak ki, a melyek tanulóiktól a fölvételnél megkövetelik, hogy a középtanodák vagy polgári iskolák négy alsó osztályaiból bizonyítványokat mutassanak fel.

4. Az 50 frtos segélyösszegért folyamodhatnak a kiérdemült, de kellő nyugdíjban nem részesülhető rendes tagok, a rendes tagok özvegyei, árvái és keresetre képtelen nyomorék utódai; rendes állomáson levő tagokat az «Eötvös-alap» nem segélyezhet.

5. Az «Eötvös-alap» ösztöndíjaiért folyamodók mellékelni tartoznak *a)* 1889—90-dik tanévről szóló iskolai bizonyítványaikat, *b)* a jelen 1890—91-ik évről szóló bizonyítványt; az illetékes tanárikarnak ajánló levelét, melyben ki legyen tüntetve, hogy részesül-e folyamodó valamely ösztöndíjban vagy segélyben; *c)* azon

iskolai hatóságnak és tanítóegyletnek vagy testületnek ajánló levelét, melyhez szüleik tartoztak, illetőleg tartoznak; *d)* azon okmányt, mely igazolja, hogy folyamodó szülői az «Eötvös-alap» rendes tagjai közé tartoznak vagy tartoztak és az alap iránt való kötelezettségeiket pontosan teljesítették.

6. Az ösztöndíjakért folyamodók folyamodványaikat az illetékes tanintézet igazgatósága útján küldjék az «Eötvös-alap» kezelő és gyüjtőbizottságához.

7. A segélyösszegekért folyamodók kérvényüket az illetékes tanítóegyesület elnöksége vagy az iskolai hatóság útján tartoznak beküldeni; mellékelniök kell: *a)* szegénységi bizonyítványt, *b)* az illetékes tanítói-egyletnek vagy az iskolai hatóságnak ajánló levelét és *c)* azon okmányt, mely igazolja, hogy vagy maguk, vagy övéik az «Eötvös-alap» rendes tagjai közé felvétettek és kötelezettségeiknek az alapszabályok értelmében pontosan eleget tettek.

8. Az «Eötvös-alap» rendes tagságáról szóló igazolványt esetleg az alap pénztárnoka és elnöke állítja ki és hivatalból mellékeli a folyamodványokhoz.

9. Oly egyének, kik csak ezen pályázat hirdetése után lépnek az «Eötvös-alap» rendes tagjai közé, a jelen 1891. évben még nem tarthatnak igényt az alap jótéteményeire.

10. Az «Eötvös-alap» jótéteményeiért folyamodók közül előnyben részesülnek azon rendes tagok, a kik az intézetnek már régebben rendes tagjaivá lettek. Figyelembe veendők azon új tagok is, a kik négy évi rendes 1 frtos évdíjaikon kívül a 20 frtos örökös tagsági tőkének legalább az első 5 frtos részletét az alap központi pénztárába hiány nélkül beszolgáltatták. Ez idő szerint még, a kik már három ízben részesültek az alap jótéteményében, nem számíthatnak sem ösztöndíjra, sem segélyösszegre.

11. Az «Eötvös-alap»-pal szoros kapcsolatban álló alapítványok jótéteményeit azoknak szolgáltatja ki a bizottság, a kiket a jogosult folyamodók közül az illető jótéteményekre az illető alapítók méltóknak találnak.

12. A *Komócsy József* úr által adományozott két 20—20 forintnyi örökös tagsági tőke azon két özvegy tanítóné nevére fog beiratni, a kiket ezen jótétemény élvezésére a «Budapesti tantestület» és a «Szabolcsmegyei ált. tan. egylet» a legméltóbbaknak ítél.

13. A magyarországi tanítók «Eötvös-alap»-jával kapcsolatban álló «Gyertyánffy István»-féle alapítvány 50 frtnyi segélyösszegét az «Eötvös-alap» jótéteményeinek kiosztásával meghatalmazott orsz. bizottság az alapító-levél értelmében csak oly tanítóknak, illetőleg tanítónőknek, esetleg ezek tanulógyermekeinek adományozhatván, a kik az «Eötvös-alap»-nak rendes tagjai és a kiket ezenfelül az «Erdélyrészi közművelődési egyesület» saját szempontjából

véve is kiválóan érdemesnek ítélt a megjutalmazásra: ezennel felhivjuk az ezen segélyösszegre igényt tartható kartársakat, hogy kellően felszerelt folyamodványaikat folyó évi julius 1-ig az «Erdélyrészi közművelődési egyesület» központi választmányához (Kolozsvár) elbírálás, illetőleg ajánlás végett nyujtsák be.

14. Az «Eötvös-alap» jótéteményeiért folyamodók kérvényeit a folyó évi augusztus hó 20-án tartandó országos osztó-bizottság intézi el.

15. A folyamodókat az eredmény felől az «Eötvös-alap» kezelő és gyűjtő orsz. bizottság elnöksége f. év szept. 1-ig fogja értesíteni.

Budapesten, 1891. február 2-án.

Péterfy Sándor elnök, Léderer Ábrahám alelnök, Luttenberger Ágost titkár, Tanos Imre jegyző, Örley János pénztárnok, Jeny József ellenőr.

A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK REFORMJA.

(Visszhang Suppan Vilmos «A felsőbb leányiskai igazgatók memoranduma» című czikkére.)

Suppan Vilmos úr nyomban a felsőbb leányiskoláknak a memorandumban kifogásolt új szervezetének megjelenése után, a «Néptanítók Lapjá»-ban (1887., 66. sz.) egy czikket írt, melyben elmondva az új szervezetnek sok mindenféle előnyeit, örömmel konstatálja, hogy most már a polg. iskolák is négy osztályú felsőbb leányiskolákká lettek, s hogy ez által a felsőbb leányiskolák száma egy csapásra megsokasíttatott s az ország minden községe, mely polg. leányiskolát tart fenn, egyúttal a felsőbb leányiskola áldásában is részesíttetett. Hogy S. úr, ki a fentiek szerint már három év előtt halotti énekkel temette a felsőbb leányiskolát, a memorandummal, mely a halottnak feltámasztását czélozza, nem ért egyet, — azon nem csodálkozom; de hogy a memorandumot nem értette meg, annak intentióját nem fogta fel, s így merőben tarthatatlan okoskodással abból a helytelen következtetések egész sorozatát volt képes kieszelni, azt igazán sajnálom.

A S. úr s a memorandum íróinak nézete között, a magasabb nőnevelést illetőleg, roppant nagy a különbség. S. úrnak, bár ezt nyiltan nem vallja meg, de czikkei kétséget kizárólag bizonyítják, nem kell felsőbb leányiskola; értvén ez alatt olyat, mely egyetemi képzettségű tanárokkal s ezeket lehetőleg megközelítő kvalifikációjú tanítónőkkel középiskolai műveltséget nyújtson tanulóinak. A memorandum írói pedig ilyet akarnak. Ez a memorandum lényege; a többi csak eszköz, e lényeg által kontemplált czél eléréséhez.

Igen szomorú már maga az a jelenség, hogy a felsőbb leányiskolák érdekét s ennek keretében a középiskolai tanári kvalifikáczió becsét s értékét, szemben a tanítóival, épen S. úr ellenében kell védelmezni. Bár megnyugtatásomra szolgál, hogy S. úr, kivéve egy pár érdekelt s vele egy húron pendülő népoktatási korifeust, a kik kezdettől fogva sanda szemekkel néztek a felsőbb leányiskolákra s a hol csak alkalmuk volt, nem késtek egy-egy szeretetteljes oldaldöféssel adni érzelmeiknek kifejezést, az ő specziális nézeteivel nemcsak a magyar tanárvilágban, de a magyar társadalomban is jóformán izolálva, egyedül áll. Azonban S. úr czikkének provokálása személyi vonatkozásoktól sem ment, hangja és állításainak s következtetéseinek alaptalansága arra kényszerítnek, hogy — bár, őszintén szólva, nem szívesen — e czikkre egy pár észrevételt tegyek. A rendelkezésemre álló tér korlátolt volta miatt lehetőleg rövid leszek s a S. úr czikkének sorrendjét követem.

Czikke elején azt mondja S. úr, hogy «míg eddigelé a szülők, a társadalom, az iskolákra felügyelő kormányközegek sürgették a javítást, ez úttal az iskolák falai közül emelkedik a panasz és nem a további reformról, hanem egy már túlhaladott állapotra való visszatérésről van szó». Erre a következőket jegyzem meg: A javításoknak a szülők s a társadalom által történt sürgetéséről a felsőbb leányiskolai tanférfiaknak, a kik pedig épen az érdekelt szülői és társadalmi körökben élnek, tudomásunk sincs. Hiszen maga S. úr is 1887-ben a «Néptanítók Lapjá»-ban «annyira szép, s a képviselőházban is elismerésre méltatott eredménynyel működők»-nek jelzi a felsőbb leányiskolákat». De arról igen is van tudomásunk, hogy az új szervezetnek a memorandum által kifogásolt intézkedéseit a szülőknek s a társadalomnak épen a legintelligensebb része fogadta kedvezőtlenül. Hátra vannak még az iskolákra felügyelő kormányközegek. Ezek alatt S. úr nem érthetett mást, csak a tanfelügyelőket. Ezekről a memorandum a tényeknek megfelelően őszintén mondott véleményt. Az ő sürgetéseiknek értékét tehát csak a memorandum világítása mellett lehet megítélni. Az elfogulatlan olvasó bizonyára nem fogja ezt az értéket valami nagyra taksálni. Nem fájt a tanfelügyelőknek a fejük attól, hogy mit, hogyan s miképen tanítunk mi a felsőbb leányiskolákban (legalább én 14 éves leányiskolai szolgálatom alatt erre példát nem tudok), de igenis bosszantotta őket, hogy nem mindenható urai a felsőbb leányiskoláknak s ezért sürgették a saját érdekökben s ily irányban a változást. Elleneztek minden középiskolai irányzatot, mert érezték s tudták, hogy a felsőbb leányiskola, mely középiskola, kisiklik kezeik közől. Tagadom, hogy a memorandum nem reformot sürget. Mert, hogy az új szervezet a felsőbb leányiskolákat arról az alapról, melyen voltak, levette s egy alacsonyabbra helyezte, azt elfogultság nélkül tagadni nem lehet. A memorandum vissza akarja ezen magasabb középiskolai alapra helyezni a felsőbb leányiskolákat, és úgy akarja szervezni, hogy ezen az alapon meg is állhassanak s felvirágozhassanak. Hát bizony a mostani állapothoz képest nagyon is gyökeres reform az, a mit a memorandum sürget.

S. úr azon czikkemről is megemlékezik, melyet az új szervezet megjelenése után 1887-ben a tanáregyesület közlönyében tettem közzé, s nem minden czélzatosság nélkül veti oda, hogy a memorandum ezen czikkemnek csak kibővített kiadása. Nem akarok e szavak intencziói elől kitérni. Elismerem, hogy a melyeket azon czikkemben a szervezet ellen emeltem, a kifogások mint tarthatatlan bajok, benne vannak a memorandumban is. De ez csak azt bizonyítja, hogy czikkemben felhozott s tapasztalataimból merített aggályaim alaposak voltak, mert ime a memorandumban a felsőbb leányiskolák összes igazgatói 3 éves tapasztalásaik után szintén így vélekednek. Ez a körülmény nekem mindenesetre megnyugtató elégtételt szolgáltat.

S. úr statisztikai adatokkal igyekszik megczáfolni a memorandum azon állítását, hogy az új szervezet által teremtett viszonyok a felsőbb leányiskolákat fejlődésükben megakasztották. Lássuk tehát közelebbről S. úr statisztikai adatait. Ezek szerint 9 állami felsőbb leányiskola közől az utolsó 3 év alatt 4 iskolánál (soproni, pozsonyi, trencséni s budapesti VI. ker.) tényleg emelkedett a tanulók száma, ötnél — tehát a többségnél — azonban tényleg fogyott. De a négy elsőnél is olyan jelentéktelen

az a létszámemelkedés, hogy tekintetbe véve az ottani viszonyokat, azt emelkedés számba alig lehet venni. Ime a S. úr által előhozott statisztikai adatok is a memorandum érvelését támogatják! A temesvári iskola létszámának fluktuációjára azt mondja S. úr, hogy a beavatottak ennek okát nem a szervezetben, hanem az időközben meggyógyított belső bajokban ismerik. Erre röviden csak azt jegyzem meg, hogy a beavatottak azt sem tagadják, hogy azon belső bajoknak a szervezet kifogásolt intézkedései voltak a kelesztői. A budapesti IV. ker. iskola növendékeinek csökkenéséből is a memorandum ellen próbál S. úr fegyvert kovácsolni, mikor azt mondja, hogy ime ez az iskola nincs tanfelügyelő alatt, csupa középiskolai képesítésű tanárral bir, csak férfi-igazgatója van, s mégis — fogy a létszám. De az nem jutott eszébe S. úrnak, hogy ez az iskola az utóbbi időben jött át a népességi viszonyokra sokkal kedvezőbb Lipót-városból, hogy tandíjai az utolsó időben jelentékenyen emeltettek, mely körülmények tagadhatatlanul hozzájárultak a létszám-csökkenéshez, s hogy a felsőbb leányiskolák egész rendszerének változása a S. által felhozott körülmények daczára is kellett, hogy éreztesse hatását erre az iskolára is. Ezeket figyelembe véve, világos, hogy S. úrnak ezen fegyvere is csütörtököt mondott. Ime tehát a tényleges állapot nemcsak hogy meg nem czáfolja, hanem egyenesen megerősíti a memorandumnak a stagnáczió miatt emelt panaszait.

Francziaországra is hivatkozik S. úr, s összehasonlítva a franczia felsőbb leányiskolai 6478 növendéket a magyar felsőbb s polg. leányiskolák 10,909 növendékével, azzal nyugtatja meg magát, hogy «egyáltalán nincs ok arra, hogy magasabb nőnevelésünk állapota miatt aggodalmaskodjunk». A memorandum írói igazán köszönettel tartoznak S. úrnak, hogy akarata ellenére is oly szép sorrendben állítja egybe a nyomós érveket a memorandum mellett. Mert mikor a memorandum a női igazgatás ellen foglal határozott állást, nem hivatkozik-e a franczia felsőbb leányiskolákra, melyeknek néptelenségét részben ezen körülményeknek tulajdonítja? És S. úr ezen számadatai, melyek szerint Francziaországban a növendékek száma még a miénknél is kisebb, nem-e a memorandum állítását bizonyítják? És S. úr mégis a memorandum szerkesztőinek téves értesüléséről beszél a franczia felsőbb leányiskolákat illetőleg. Csak szép dolog az a statisztika, mert «mióta minden állításnak statisztikai adatokkal való támogatása divattá vált, a hamis tételek felállítása valamivel veszélyesebb lett».

Azt, hogy a felsőbb leányiskolai növendékek zömét azon társadalmi osztályok szolgáltatják, melyeknek számára ezen iskolák alapíttattak, szemben a memorandummal, szintén statisztikai adatokkal igyekszik S. úr bizonyítani. Mi van ezen statisztikai kimutatásban? Az, hogy a felsőbb leányiskolai növendékek szülői között perczentekben kifejezve hány őstermelő, iparos, hivatalnok, katona stb. volt. De mert őstermelő és őstermelő, iparos és iparos között sokszoros fokozatú a különbség, ép azért ezen adatok arra a czélra, melyre őket S. úr akarta használni, nemcsak megbízhatatlanok, de értékük így jóformán semmis. Azt, hogy a felsőbb leányiskolák a társadalom azon rétegének, a melynek számára alapíttattak, csak alig számbavehető kis részét birták eddig meghódítani, a memorandum írói tapasztalásból tudják, mert látják közvetlenül iskoláik anyagát. Azért a memorandum ezen állítása S. úr adatai által meg-

czáfolva nem lévén, azt a leghatározottabb alakban továbbra is fenntartjuk. Ha S. úr figyelembe veszi azon felsőbb leányiskolai tanulók számát, kik évente tandíjmentességért folyamodnak, úgy bizonyára ő sem fog statisztikai adatainak valami nagy értéket tulajdonítani.

A memorandum a felsőbb leányiskoláknak középiskolai rangot követel. S. úr ezen követelés jogosultságát tagadja s teljesítését veszélyesnek tartja. Megokolja pedig e bátor állítását azzal, hogy a «középiskola» szó a képzésnek oly határozottan körülírt egészét, egy oly iskolai fogalmat fejez ki, hogy a félreértés veszélye nélkül a leánynevelésre nem lehet alkalmazni; továbbá, hogy a felsőbb leányiskoláknak középiskolákká nyilvánítása a közönséget tévedésbe ejtené ezen iskolák czéljai felől és elkerülhetetlenül oly aspirácziókat szülne, melyek a társadalomnak és a nőnevelésnek kárára válhatnának; és végül — mondja S. úr — mert ez esetben a felsőbb leányiskolák ismét nem a nevelésben, hanem a növendékeknek ismeretekkel való megtömésében keresnék feladatukat. Először is nagyon sajnálom, hogy S. úr nem fejtette ki, hogy miben áll az a veszély, a melytől a leánynevelést a középiskolai képzés miatt félti, Mert csak így nagyjában odadobott állítása komoly emberek előtt alig birhat a semminél nagyobb értékkel. És csakugyan nemcsak mi, magyar tanférfiak, de mindazon külföldiek is, hol a női középiskolázás tényleg megvan, méltán lehetnek kíváncsiak arra, miképen tudná S. úr ezen veszélyt elővarázsolni. Miért nem hivatkozott S. úr itt is Franczia-országra? Ott a legkijegeczedettebb s a legrendezettebb a női középiskolázás. Mondja meg nekünk S. úr, minő káros társadalmi aspirácziókat szült a Sée-féle törvénynek immár tizenegyedik éves alkalmazása. Veszélyeket s káros társadalmi aspirácziókat a női középiskolázás sehol a világon nem szült. Hát csak a mi egészséges magyar társadalmunknak nem való a női középiskolázás? Igazán sajnálom, hogy S. úr ily alaposan félreismeri a magyar társadalmat. A memorandum írói nagyon jól tudják, mit kell középiskolai képzés alatt érteni, s mert tudják, érzik is, hogy a magyar társadalomnak erre szüksége van. Ezért kívánják a női középiskolát. A memorandum erre vonatkozó indokolását sem sikerült S. úrnak meggyengíteni.

Meg vagyok győződve, hogy kellő megfontolás után maga S. úr fogja legjobban röstelni, hogy a női középiskolázás ellen felhozott indokainak harmadikát papirra vetette. Hát a középiskolák az ismeretekkel való megtömésben keresik feladatukat? Hát a középiskolai képzés kizárja a nevelést? avagy azzal nem egyeztethető össze? S. úrnak tudnia kell, hogy a magyar középiskolák főkép az utolsó 10 év alatt a fejlődésnek oly magas fokát érték el, feladatukat úgy a tanítás, mint a nevelés tekintetében oly szépen oldják meg, hogy e tekintetben mintául szolgálhatnak — és sok tekintetben szolgálnak is — a külföldnek is. Kell, hogy S. úrnak a magyar középiskolákkal szemben vallott, érintettem indokolásában inplicite benne foglalt s jóhiszeműségével sem menthető vastag nézetei illetékesebb helyről is megkorrigáltassanak; igazságérzetem azonban nem engedi, hogy a magyar középiskolák eme méltatlan elítélése ellen e helyütt is a legerélyesebben ne tiltakozzam.

S. úr nagyon zokon veszi a memorandum íróitól azon kijelentést, hogy egy egyetemi képzettségű tanárnak joggal derogálhat a nálánál alacsonyabb képzettségű népiskolai felügyelő hatósága alatt szolgálni.

A memorandum tárgyilagosan indokolta meg ezen derogálás jogosultságát. S. úr különben maga is érezte e derogálás jogosultságát, mert okoskodása folyamán később maga mondja, hogy csak anyagi és erkölcsi előnyökkel lehetne a középiskolai tanárok közől a jelesebb erőket a felsőbb leányiskolák számára megnyerni. Igaza van S. úrnak; a mostani viszonyok mellett az önmegtagadás és az ügyszeretetnek nem kicsi mértéke kell ahhoz, hogy a középiskolai tanár felsőbb leányiskolánál szolgáljon. Örülök rajta, hogy S. úr tolla hegyén ezúttal az igazságnak egy kis fénye megcsillámlott. A memorandum ép azért sürgeti a változtatást, hogy a felsőbb leányiskolai tanár ne legyen kénytelen ezen S. úr által is jogosnak elismert erkölcsi előnyt szolgálata közben nélkülözni. Szemben a memorandum erre vonatkozó indokainak megdönthetetlenségével, S. úr fordít egyet a dolgon, s a senki által kétségbe nem vonható degradálásra való hivatkozásból azt a következtetést erőszakolja ki, hogy a memorandum írói megvetéssel szólanak a közoktatásügy egyik legfontosabb ágáról, t. i. a népoktatásiról. Igen örülök, hogy alkalmam van e helyütt S. úr ezen állítását a legerélyesebben visszautasítani. Ezt az állítólagos megvetést a fogalmaknak meglehetős összezavarása nélkül, a memorandumból senki ki nem olvashatja. Ellenkezőleg a memorandum írói nagyon is elismerik a népoktatásügynek fontosságát, a mint kell is, hogy azt elismerje mindenki; nagyra is becsüljük közoktatásunk ez ágának munkásait, ép ezért óhajtjuk a memorandumban is, hogy a tanfelügyelői állásokra tanítók léptettessenek elő (a mint az újabban történt is); de ezen őszinte nagyrabecsülésünkből nem következhetik az, hogy a nem azon keretbe való iskolákat népiskoláknak s minden tanárt népoktatónak óhajtanak tekinteni. Ebből a nagyrabecsülés hiányára logikusan következtetni nem lehet. Lehet-e igazságosan azt mondani, hogy pl. az az egyetemi tanár, ki nem tudna megnyugodni abban s visszás dolognak tartaná, hogy az ő munkájának még tudományos becsét is az általa képesített középiskolai tanár vizsgálja felül, ezért megveti a középiskolákat? Bizonyára nem. Ez a hasonlat híven jellemezi a felsőbb leányiskolai tanárok mostani helyzetét. Miért legyenek épen ők ily igazságtalan elbirálás tárgyai?

S. úrnak különösen fáj, hogy a memorandumot egy volt képezdei igazgató is aláírta. Az én lőcsei kollegám bizonyára nem szorult az én védelmemre. De felhoztam, hogy figyelmeztessem S. urat, miszerint abból a tényből, hogy ha egy érdemes tanférfi, ki kenyere java részét a népoktatási szolgálatban ette meg, szintén azt tapasztalja, hogy a felsőbb leányiskolák mostani helyzete tarthatatlan, s hogy a bajokat csak a memorandum által nyujtott javaslatok életbeléptetésével lehet gyökeresen meggyógyítani, nem-e azt kell minden elfogulatlan embernek következtetni, hogy az a memorandum nagyon is helyesen itélte meg a helyzetet, mikor a bajokra rámutat. Én meg vagyok arról győződve, hogy ha S. úr csak 1 évig szolgált volna felsőbb leányiskolánál, hogy annak viszonyait úgy ismerné, mint a memorandum írói, akkor ő is sietne azt a memorandumot aláírni.

De egy kis czukorkával is akar nekünk kedveskedni S. úr, mikor czáfolni akarja azt, hogy a felsőbb leányiskolák a népoktatási tanintézetek sorába tartoznak. Csakhogy itt adós marad annak a meghatározásával, hogy hát hová tartoznak tulajdonképen, mert középiskolai jellegüket

nemcsak tagadja, de azt iszonyú veszedelemnek is tartja. A tények azonban nagyon is világosan cáfolják meg S. úr cáfolatát. Hazánk tanintézetei — a szakiskolákat ide nem értve — három kategoriába vannak osztva; vannak népoktatási iskoláink, vannak közép- s vannak felsőbb iskoláink. Hogy a felsőbb leányiskola nem szakiskola, ez talán természetes; hogy nem középiskola, S. úr állítja, egyetemnek talán szintén nem egyetem. Hová tartozik tehát, ha nem a népoktatási intézetek sorába? Igaz, hogy erről a szervezetben nincs szó; de a tények a mellett bizonyítanak, hogy a felsőbb leányiskolák hivatalosan is népoktatási tanintézeteknek tekintetnek. Utaljak-e e végből a miniszteri jelentésekre, melyek ott mutatják ki őket? Es ha figyelmen kívül hagynám is azon nagyon fontos körülményt, hogy a népiskolai tanfelügyelők hatósága alatt állanak, azon téren, hogy a tanfelügyelők a közigazgatási bizottságokban bemutatni szokott jelentéseikben a felsőbb leányiskolákat ép úgy pertraktálják, mint az elemi iskolákat, s a tanárokat a falusi tanítókkal egy kategoriába sorozzák, nem azt bizonyítja-e, hogy a felsőbb leányiskolák hivatalosan is népoktatási tanintézeteknek tekintetnek. Az, hogy a tanárok s tanítónők nem 40, hanem csak 30 évig kötelesek szolgálni, az iskola jellegére mitsem bizonyít; először, mert ez a 30 év sehol sincs kimondva s csak a mi — a mint hiszem is, teljesítendő — reményeinknek képezi tárgyát; s másodszor, még a 30 év sem bizonyít semmit, mert az 1885. XI. törvény 23. §-a az 1875. évi XXXII. törvény intézkedései alá nem eső tanítókat is részesíti a 30 évi szolgálat kedvezményében. Akkor S. úr szerint azon iskolák sem volnának népoktatási tanintézetek. Ezt pedig még S. úr sem írná alá.

Azt mondja S. úr, hogy azért sem lehet a felsőbb leányiskolákat népoktatási tanintézeteknek tekinteni, mert tanáraik s tanítónőik nem kötelesek a megyei tanítótestületekbe lépni. Igen örülök, hogy S. úr ezt a kérdést is szóba hozta, mert így én is beszélhetek róla. Igaz, hogy újabban — tudomásom szerint is — nem vagyunk kötelesek a megyei tanítótestületekbe belépni. De emlékeztetem S. urat arra, hogy vannak felsőbb leányiskolai tanári testületek, a melyek a tanfelügyelők által beparancsoltattak a megyei tanítóegyesületbe, s ez irányu zaklatásnak állandóan ki voltak a tanári testületek téve. Volt eset, s nem is olyan régen, mikor a tanfelügyelő 48 órai terminussal, álláselvesztéssel s mindenféle képzelhető fenyegetésekkel szaturált hivatalos rendeletekben parancsolta meg a megyei tanítóegyesületbe való belépést. És a kik féltve iskoláik állását, ezen törvénytelen parancsnak engedelmeskedni nem akartak, volt azoknak szegényeknek ne mulass. Elmondatott róluk, hogy nem érdeklődnek a kulturális ügyek iránt, hogy békétlenek, hogy nem szeretnek művelődni stb. Pedig mihelyt megszűnt az iskola állását veszélyeztető kényszer, jobbára beléptek önként a megyei tanítótestületbe; mert a felsőbb leányiskolák tanárai s tanítónői szívesen s buzgóan szolgálják a nemzeti kulturát minden téren. Ha tehát a felsőbb leányiskolák tanári testületei ma nem kötelesek a megyei tanítóegyesületekbe belépni, az nem a felsőbb leányiskolák érdekeit ez idő szerint gondozni hivatott tanfelügyelők érdeme. Adalékul szolgáljon ez is a memorandum indokainak támogatására.

Hivatkozik S. úr a miniszteri biztosi intézményre s ezzel is tagadni akarja a jelenlegi felsőbb leányiskola népoktatási voltát. A jelenlegi szer-

vezet mellett nagyon is vékony felügyeleti szál az, mely tanulmányi tekintetben ez idő szerint a min. biztos kezében van, lévén a felsőbb leányiskolák még a legminuczíozusabb tanulmányi dolgokban is nagyon, de nagyon a tanfelügyelőknek alárendelve. És higyje el S. úr a memorandum íróinak, hogy ha a jelenlegi miniszteri biztos személyileg nem volna olyan tapasztalt, tapintatos s nem rendelkeznék annyi tudással, a szervezet intézkedése mellett alig érvényesülhetne az ő hasznos működésének hatása csak valamelyesképen is.

S. úr azért nem akarja a felsőbb leányiskolákat a tanfelügyelők kezei közől kivenni, mert szerinte a nőnevelésnek, mint szerves egésznek biztosítása, egységének megőrzése követeli azt, hogy felsőbb leányiskolák ügyei ugyanazon forumok által intéztessenek, melyek a nőnevelés egyéb intézeteit kormányozzák. Hát a fiúnevelés nem ép olyan szerves egész, mint a nőnevelés? Ezen okoskodás után az sem lepett volna meg, ha a gimnáziumok, reáliskolák, akadémiák s egyetemeknek is a tanfelügyelők hatósága alá való rendelését kívánta volna S. úr. A memorandum azt kéri, hogy helyeztessenek a felsőbb leányiskolák teljesen a most is fungáló miniszteri biztos hatósága alá. Erre S. úr azzal replikázik, hogy nem kell kivenni a tanfelügyelők hatósága alól, mert ezek birnak legtöbb tapasztalattal a nőnevelés terén. Azt csak nem hiszi S. úr komolyan, hogy a felsőbb leányiskolák mostani miniszteri biztosánál több tapasztalatuk van a nőnevelés terén a tanfelügyelőknek! És aztán még hegyibe az ilyen állításoknak, azt mondja S. úr, hogy ő nem vádolhatja magát ebben a kérdésben elfogultsággal. Azért sem akarja S. úr a felsőbb leányiskolákat a főigazgatói hatáskörrel felruházandó miniszteri biztos alá helyezni, mert a központi vezetés sablonszerűvé tenné a leánynevelést. Itt megfeledkezett S. úr, hogy ezen állításával ellentmondásba keveredett az 1887. évi jul. 7-én 28.999. sz. a. kelt miniszteri rendelettel, mely a miniszteri biztost épen «a nevelés s tanításnak országszerte kívánatos egyöntetűségének biztosítására» rendelte a felsőbb leányiskolákhoz.

S. úr ellentétben a hivatott min. rendelettel bajnak tartaná, ha egyforma elvek szerint nevelnék a leányokat Kolozsvárott, Lőcsén s Temesvárott. A memorandum irói is — megegyezően a hivatott rendelet szellemével — azt akarják, hogy a magyar leányok széles e hazában mindenütt egyformán nemzeti, a magyar nőt mindenütt egyformán megillető magasabb műveltség áldásaiban részeltessék a felsőbb leányiskolák. S. úr szerint a felsőbb leányiskoláknak egységes czéljuk sincs; a memorandum irói ellenben tisztában vannak a felsőbb leányiskolák czéljával, s azért akarják azokat e czélnak megfelelően reformálni.

S. úr a kir. főigazgatók alá sem akarja helyezni a felsőbb leányiskolákat, mert — szerinte — ezek hatás- és működéskörének harmoniáját a fels. leányiskolák megzavarnák s ezekben a nőneveléshez értő felügyelőket a leányiskolák nem nyernének. Hát a tanfelügyelők már születésüktől kezdve bírnak tapasztalatokkal a nőnevelés terén s nem gyakorlat által szerezhetik meg azt, ép úgy mint más halandó ember? Avagy a kir. főigazgatókat oly obskurus individiumoknak tartja S. úr, kik a szükséges tapasztalatokat nem volnának képesek megszerezni ép úgy, mint a tanfelügyelők? Nem tehetek róla, de itt ismét eszembe jut S. úrnak általa annyira kiemelt elfogúlatlansága.

Van még egy elfogulatlan indoka S. úrnak, a melynek miatta nem

akarja a fels. leányiskolákat a tanfelügyelők hatósága alól kivenni, s ez: mert — szerinte — a tanfelügyelők szoros érintkezésben állván vidékük társadalmával, képesek az illető iskola működését a helyi viszonyokhoz alkalmazni s idomítani. Hátha már egyáltalában lehet szó az iskolának a helyi viszonyokhoz való alkalmazásáról s idomításáról, képesebbeknek s illetékesebbeknek tarthatók-e erre a tanfelügyelők az illető iskola intelligens s tapasztalt tanári karánál?

Bár a memorandum egy szóval sem említi: S. ur jónak látja a miniszterim II. ügyosztályát is szóba hozni, mint a mely a felsőbb leányiskolák ügyét ez idő szerint intézi, s azt mondja, hogy nem lehet a felsőbb leányiskolákat onnét elvonni, mert a többi leányiskolákat is ez az ügyosztály kormányozza. Csak e logika illustrálására mellékesen jegyzem meg, hogy e szerint a gymnasiumokat, a reáliskolákat s a felsőbb tanintézeteket a II. ügyosztályba kellene besorozni, mert a fiu iskoláknak is legnagyobb részét ez az ügyosztály kormányozza. Bár nagyon érdemesnek tartom annak fontolóra vételét, hogy az illető iskolák intenzivebb fejleszthetése érdekében nem volna-e czélszerű ezen roppant nagy anyagot felölelő ügyosztályt kettéválasztani, hangsúlyozni kivánom, hogy a memorandum nem kivánja a fls. leányiskoláknak a II. ügyosztályból való kivételét; nem főképen most, mikor miniszterünknek minden intézkedését oly kiválóan jellemző finom érzéke igazán szerencsés választással ez ügyosztály élére oly két tanácsost állított, kiknek nagy tudása, tapasztalata, s — a mit különösen hangsúlyozni óhajtok — a felsőbb leányiskolákkal szemben teljes elfogulatlansága garanczia nekünk arra, hogy a S. úr czikkét átlengő ósdi szellem azt az ügyosztályt irányítani nem fogja; annál is inkább, mert *mint illetékesen értesülni alkalmam volt, azok a nézetek, miket S. úr velünk szemben vall, S. urnak nagyon is egyéni, szeparatisztikus nézetei, a melyekhez a miniszteriumnak semmi köze.*

Azokra a dícséretekre, mikkel S. úr a tanfelügyelőknek tömjénez, nem volna semmi szavam, ha állításai között egy pár erős korrekczióra szorúlót nem találtam volna; hiszen én is sok tanfelügyelőt ismerek, kik tiszteletem s nagyrabecsülésemet a legnagyobb mértékben bírják. Mindenek előtt boldogúlt volt miniszterünk, Trefort emlékének tartozom azzal, hogy tiltakozzam azon állítás ellen, mely szerint a soproni áll. fels. leányiskola nagy részben a sopronmegyei tanfelügyelő buzgó fáradozásainak köszönheti létét, pompás épületét, felszerelését. Tartsuk kegyeletben a halottak emlékét s ne vitassuk el érdemeiket azért, mert már meghaltak. Az az iskola létét, pompás épületét s felszerelését kizárólag boldog emlékű Trefortunknak köszönheti, ki mint akkori soproni képviselő igen alaposan ismerte az ottani szükségleteket.

Tiltakoznom kell S. úrnak ama állítása ellen is, mintha a memorandumban vádak foglaltatnának s népoktatásügy érdemes munkásai, a tanfelügyelők ellen. A memorandum irói világosan utaltak arra iratukban, hogy az semmi irányban sem akar vádló írat lenni. Hogy egy pár felhozott tény a vád látszatával bír, arról sem a memorandum írói, sem talán maguk a tanfelügyelők, kiktől, — mint arra a memorandum is rámutat — erejüket meghaladó dolgokat kíván a szervezet, — nem tehetnek. A tanfelügyelők túlkapásaira vonatkozó passzusra azt jegyzi meg S. úr, hogy ő egyetlen egy ilyen esetet sem tud; de van tudomása ellenkező esetről. Azt megengedem, hogy S. úrnak nincs tudomása ilyen esetekről, mert a

fels. leányiskolai tanárok komoly tanférfiakhoz méltóan nem zaklatják a miniszteriumot mindenféle apró dolgokkal. De szabad-e feltenni a memorandum íróiról, hogy oly dolgokat hoznak fel legfőbb hatóságuknak, a miniszternek, miket bebizonyítani nem képesek? A memorandum íróinak meg a S. úr által említett ellenkező esetről nincs tudomásuk, de a memorandum állítását képesek ugyan sok esettel bizonyítani. Nem vagyok barátja a személyeskedésnek s ezt az ügy komolyságának nem is tartom méltónak, de ha S. úr kíváncsi, úgy privatim magam is szolgálhatok neki erre vonatkozólag nem egy ily adattal, melyektől e nézete — hiszem — alaposan meg fog változni.

Nem lehet elfogadni S. úrnak a kvalifikáczióra vonatkozó okoskodásait sem. Ő mindenképen tagadja jogosúltságát, hogy a tanári diploma felülbírálója nem lehet a tanítói; s ezt azzal indokolja, hogy csupán a néptanítói diploma nem elegendő kvalifikáczió a tanfelügyelőségre. Az tagadhatlan, hogy lehetnek olyan körülmények, melyek diploma mellett is diszkvalifikálják az egyént az illető állásra; ha pl. a zenetanár idő közben megsiketül, szép diplomája daczára sem élhet hivatásának. De ennek daczára, minden állás elnyerése bizonyos kvalifikáczióhoz van kötve minden rendezett viszonyú államban. Így van nálunk is a tanfelügyelői állás a többi között — a kvalifikáczionális törvény szerint — a tanítói képesítéshez kötve. Ebből már most az is következik, hogy nagyobb kvalifikáczióhoz kötött funkczió nem lehet olyannak alárendelve, melynek betöltéséhez kisebb kvalifikáczió is elégséges. Ha tehát a fels. leányiskolai tanártól középiskolai tanári diplomát követelünk, s a memorandum írói szerint ezt nagyon helyesen cselekeszszük, akkor ezen tanár munkájának illetékes felülbírálója nálánál kisebb képzettségű egyén nem lehet. Helyesnek csak ezt a magyarázatot lehet elfogadni, minden más magyarázat egyszerű sofisztika. Így érvényesül a kvalifikáczió joga nálunk is a közszolgálat minden terén. Miért legyen kivéve épen a fels. leányiskolai tanár ezen törvény alól, mely törvény által adott jog képezi az alapját a társadalmi életben elfoglalt minden pozicziónak, erkölcsi és anyagi előnynek is. Arról lehet beszélni, hogy esetleg a kényszerhelyzet folytán beállott szükségből (a miről ezúttal különben szó sem lehet) helyezhetők-e a fels. leányiskolák a tanfelügyelők alá, vagy nem; de az, hogy ez az állapot normális és helyes jog és kultúrállamban, a minő a mi hazánk is, nem képezheti még vita tárgyát sem.

Sajnálom, de hasonló szofisztikának vagyok kénytelen tartani S. úr azon okoskodását is, mely a polgári iskolai tanitók képzésének a középiskolai tanárokéinál — annyiszor hangoztatott — «szélesebb» s «általánosabb» képzéséből mindenképen azt igyekszik kimagyarázni, hogy ezek a szélesebben képzett tanítók alkalmasabbak a fels. leányiskolákba mint a középiskolai tanárok. Az az elmélet, hogy sem ez, sem az a diploma nem elég valamely állásra, hanem majd az egyéni tulajdonok szerint én választom meg, hogy ki lesz az arra való, nagyon is absolutisztikus s egyben reakczionarius is. Alkotmányos államban ily elmélet hirdetése is joggal visszatetsző. Hogy az egyenlő kvalifikáczióju emberek közől a reátermettebbet fogom kiválasztani erre vagy arra az állásra, az természetes; de a S. úr definiczijának lejtőjére térni egy jogállamban nem szabad. De azt mondja S. úr, hogy azoknak a szélesebben képzett tanítóknak a fels. leányiskolai tanárság jogosan lehet ambiczióju tárgya.

(Lám, lám, milyen elfogulatlan S. úr, mikor a memorandum íróinak ambicióját perhorreszkálja, s mindenféle forradalomtól félti miattok a fels. leányiskolákat. S. úr elfogulatlansága csak a polg. isk. tanítóknál engedi meg az ambiczió jogosúltságát.)

Én igazán nagyra becsülöm S. úr azon buzgalmát, melylyel azon képezde növendékei érdekében, melyhez ő is tartozik, kardot ránt; de ezen nagyra becsülésem mellett sem mellőzhetem következtetéseinél a jogos alapot keresni. Sajnos, hogy ezt megtalálni nem bírom. Az ambiczionak minden esetre meg van a maga jogosúltsága, de csak akkor, ha ambicziom tárgyához megszereztem magamnak az előfeltételeket. Jogosan csak az ambiczionálhatja a tanárságot, a kinek tanári diplomája van; e nélkül ez az ambiczió jogosúlatlan, egy társadalmi betegség. Bizonyára rossz szolgálatot tesz S. úr a polg. isk. tanítók derék osztályának, mikor elveivel közibük ezen társadalmi betegség fillokszeráját terjeszti.

Igen helyesen mondja a budai pedagógium egyik jeles tanára, dr. Kiss Áron, — gondolom — a polg. isk. tanítók közlönyében közzétett egyik magvas czikkében, hogy a tanító legyen tanító, s ne igyekezzék más lenni. Én is ezt mondom; legfeljebb még a tanfelügyelői állásra való törekvést tartom a tanítók jogos ambicziójának.

Nem sikerült S. úrnak a memorandum azon indokait sem megdönteni, melyek arra vonatkoznak, hogy a felsőbb leányiskolák férfi-igazgatók alatt maradjanak. Arról lehet nagyon tanúlságosan cserélni eszmét, hogy mi helyesebb: nőket, vagy férfiakat alkalmazni tanerőkül a felsőbb leányiskolákban; de arról, hogy nő- vagy férfi-igazgatók alkalmaztassanak-e akkor, ha mint a memorandummal S. úr is óhajtja, a mostani állapotnak megfelelően, vegyesek legyenek a tanerők: érdemlegesen vitatkozni csakugyan nem lehet; nem lehet pedig épen azon okból, melyet a memorandum is kiemel, mert nem engedhető meg, hogy a kisebb képzettségű nő dirigálhassa az egyetemi képzettségű tanárokat. Ez oly igazság, a melyet megdönteni nem lehet. Ha a női igazgatás mutatkoznék megfelelőbbnek, — a mit a memorandum írói tagadnak — akkor ez csak úgy léptethető életbe, ha a francziaországi állapotnak megfelelően, a férfi tanerőket teljesen mellőzzük. Ezt a memorandum írói nem akarják, mert tapasztalatból tudják, hogy a női nevelés túlsúlya okos és arra való tanítónőkkel nagyon szépen érvényesülhet a férfiigazgatás mellett.

Nagyon rosz néven veszi S. úr a memorandum azon szavait, hogy «még a kevésbbé ambiczióz és csak valamire való tanár sem vállalkoznék női igazgatás alatt szolgálni», és felhozza ezzel szemben a tanítónőképezdék tanárait. Reméllem, hogy a memorandum íróival együtt S. úr sem értette itt a budapesti polg. isk. tanítónőképzőt, mert Zirzen Jankája Magyarországnak, azt hiszem, csak egy van, s ezen tanári karnak úgy képzettsége mint egyéb kiválósága is kizárja azt, hogy rájok ezt vonatkoztatni lehetne. Erti tehát S. úr a vidéki képzők tanárait. Én ezek között is ismerek egy pár nagyon kitünő professzort, kik bárminő iskola díszei volnának, de a többség ott még sem bír tanári diplomával, hanem csak a kinevezés juttatta őket a tanári czímhez. S. úr mondja, hogy szereti a statisztikát; nézzen kérem utána s meg fog győződni, hogy az általa említett tanárok legnagyobb része eredetileg nem is a tanári pályára készült. Tisztelettel ismerem el a tanári pályán érdemeiket, de ők nem hívatkozhatnak igazgatónőikkel szemben magasabb tanügyi képzettségre.

S. úrnak vonatkoztatása ennek folytán épen mit sem bizonyít a memorandum ellen.

S. úr ennél a tárgynál is megcselekedte azt, hogy ismét olvasmit olvasott ki a memorandumból, a mi abban nincsen, midőn — valószínűleg a hatás kedveért — azt állítja, hogy a memorandum írói lenéző hangon írnak a budapesti polg. isk. tanítónőképző intézetről s a polg. iskolákra képesített tanítónőkről. Mutassa meg nekem S. úr, hol van a memorandumban csak egyetlen egy olyan kitétel, a melyből ezt elfogúltság nélkül kiolvasni lehet. Mert azt csak nem fogja senki elhinni S. úrnak, hogy azért, mert a memorandum írói a polg. iskolainál magasabb képesítést óhajtanak a fels. leányiskolai tanítónők számára, ezen intézetet s a polg. isk. képesített tanítónőket lenézik. Hiszen maga a polg. isk. tanítónőképző intézet tanárkara is érzi ezen óhaj jogosúltságát, midőn dícséretes buzgalommal törekszik egy magasabb tanfolyam létesítésén. Látva, mily türelmes az a papírosnak nevezett jószág, önkéntelenül jut eszembe Deák Ferencz bölcs sajtótörvénye, mely így hangzik: «mindent szabad kiírni, a mi igaz». Ha igazságos akar lenni velünk szemben S. úr, akkor be kell ismernie, hogy a memorandum írói épen nőkollegáiknak érdekét szolgálják akkor, mikor számukra egy magasabb képzettség megszerzésének lehetőségét kívánják. De engem S. úr ennek a dolognak szóbahozásával mégis felette lekötelezett, mert alkalmat adott nekem arra, hogy a budapesti áll. polg. isk. tanítónő-képző intézet tanárkarával szemben kifejezést adhassak igazi nagyrabecsülésemnek s elismerésemnek. Én tapasztalom, hogy mily ügyes, képzett, hivatásuk magaslatán álló derék tanítónők kerülnek ki kezeik alól; s ez a tapasztalatom azt bizonyítja, hogy ez a tanári kar igazán elismerésre méltó szolgálatot tesz nemzeti nőnevelésünknek. Én igen jól tudom, nekik nincs szükségük az én elismerésemre, de érzem, hogy ezzel főkép mi, a memorandum írói, tartozunk nekiek, kiknek oly derék munkatársakat nevelnek. Az én lelkemnek tehát jól esett, hogy ezt itt nyilvánosan is elmondhattam. És higyje el nekem S. úr, hogy ez az én véleményem valóban elfogúlatlan, mert hiszen ezen tanárkarnak személyesen alig egy-két tagját van szerencsém ismerni, s ez az ismeretség is csak egypárszori futólagos találkozásra vonatkozik.

S. úr nemcsak a memorandum íróira haragszik nagyon, hanem neki megy szegény dr. Wychgrammak is s kisüti róla, hogy «Das weibliche Unterrichtswesen in Frankreich» című művében kifejtett nézeteit Dreyfus-Brisac «L'éducation nouvelle» című könyvére alapítja, mely könyv 1882-ben jelent meg, a mikor még az 1880. évi Sée-féle törvény hatásának megítélésére elég tapasztalati adat nem állhatott rendelkezésre. Mivel S. úr szerint a memorandum írói már úgy is «egy húron pendűlnek» dr. Wychgrammal, talán természetes, hogy ezt a derék német pedagógust is védelmembe veszem, s e czélból oda igazítom ki S. úr állítását, hogy Wychgram az ő nézeteit nem Dreyfus-Brisac könyvére, hanem a helyszinén szerzett személyes tapasztalataira alapítja. Wychgram Franczia országban húzamosan tanúlmányozta a nőnevelési viszonyokat, s ennek alapján írta meg könyvét. De hogy munkája írásánál nemcsak a Dreyfus-Brisac könyvét, hanem az összes rendelkezésre álló irodalmat is felhasználta, arról kiki meggyőződik, ki W. könyvét ismeri. Ha S. úr az első czitátum után (p. 128.) pár számmal tovább lapozott volna, kapott volna ott későbbi dátum forrásokat is. Azt, hogy a memorandum írói

Wychgramon kívül talán egyebet is olvastak és olvasnak a nőnevelésről, nem is merem kimondani, mert félek, hogy S. úr vakmerőségnek fogja venni; legalább azok után a közönségesen ismert dolgok után, miket czikkében a leány- és fiúnevelés közötti különbségről oktatásképen ránk olvas, ezt lehet következtetni. De mivel S. úr Wychgramról és az ő nézeteiről bizonyos lenéző fitymálással szól, meg kell még jegyeznem, hogy Wychgram ma Németországban egyik elsőrangú tekintély a nőnevelés terén; egyik legelső felsőbb leányiskola igazgatója. S hogy kollegái között mily jelentősége van, mutatja azon kitüntető szerep is, mely neki a németországi felsőbb leányiskolai tanárok s tanítónők legutolsó országos gyűlésén e nyáron osztályrészül jutott. A memorandum iróinak tehát semmiképen sem derogál vele pendülni egy húron. Bár komoly tárgynál s komoly emberek között a húron pendülés-féle szólamokat nem tartom helyén valóknak, de mert S. úr azt szalonképessé tette, engedje megjegyeznem, miszerint én komolyan hiszem, hogy mikor az utánunk következők a felsőbb leányiskoláknak a memorandum által nyújtott alapon történt felvirágzásáról meg fognak emlékezni, dícsérettel fogják kiemelni azt, hogy a memorandum írói a felsőbb leányiskolák érdekében vívott ezen nehéz, de becsületes és önzetlen harczban dr. Wychgrammal és nem S. úrral pendültek egy húron. Iskoláink ezen remélt felvirágzásáról annál kevésbbé van kétségem, mert *mint hiteles forrásból értesülök, ő Excellenczziájának, bölcs miniszterünknek szándéka a felsőbb leányiskolákat kivenni a népiskolai tanfelügyelők hatósága alól.* Ez pedig első és legfontosabb lépés iskoláink felvirágzását czélzó szükséges reformhoz. Adjon a magyarok istene erőt ő Excellenczziájának kulturánk minden vonalán megindított nagyszabású reformjainak keresztülviteléhez. Szent tűzként ég lelkemben a hit, hogy a felsőbb leányiskolák reformja is egyike lesz azon alkotásoknak, melyekért közoktatásunk mai kormányzójának örök hálával fog adózni a nemzet.

És ezzel búcsút vehetnék S. úr czikkétől. Bár könnyű lett volna kimutatnom minden sorának tévedéseit, bővebben a tér szűke miatt sem foglalkozhattam vele. Konstatálhatom, hogy S. úrnak nem sikerült a memorandum egyetlen egy tételét sem nemcsak megczáfolni, de még megerőtleníteni sem. Azt hiszem az elfogúlatlanúl itélő vallani fogja azon nézetet, hogy a S. úr czikke a legkiáltóbb bizonyíték arra, mily égető szükség volt annak a memorandumnak a beadása, s hogy a memorandum írói iskoláik érdekében tőlük joggal megvárható kötelességüket mulasztották volna el, ha azt meg nem írják. Nem mérlegelem S. úr azon kijelentésének értékét, hogy ő a fels. leányiskolák összes igazgatóival szemben saját tapasztalataira hivatkozik a nőnevelés terén; nem reflektálok a hang azon iskolájára, melyet S. úr a memorandum íróival szemben használni jónak látott, csak a szemünkre hányogatott ambiczióra kell még azt megjegyeznem, hogy igen is van ambicziónk: ambicziónk az, hogy azon intézménynek, melynek szolgálatában állunk, javát tőlünk telhető minden erővel előmozdítsuk. *Ez* az ambiczió parancsolta nekünk a memorandum megírását.

Még csak egy megjegyzést, mely kizárólag engem illet. S. úr bámúlatos következtetései utján oda jut ki, hogy ő a memorandumban oly jelenségnek látja nyomát, mely az iskolák nyugodt és egészséges fejlődésére végzetessé válhatik s kasztszellemről, meg az egyesek közötti válasz-

falakról beszélve ezt mondja: «Eddigelé ez egyetértés e phylloxerája csak egyik felsőbb leányiskolánál volt észlelhető; attól kell tartani, hogy a memorandum szele azt a többi helyekre is el fogja vinni». Az ügyet figyelemmel kísérő barátaim a czikk irányzatos czélzatosságából talán helyesen ítélnek, midőn azt hiszik, hogy S. úr ezen megjegyzését a beszterczebányai felsőbb leányiskolára vonatkoztatta. Ha tehát S. úr csakugyan a beszterczebányai fels. leányiskolát értette megjegyzésében, úgy felhívom S. urat, s tőle mint jellemes embertől el is várom, hogy felhívásomnak ítélve fog eleget tenni, miszerint ezen állítását vagy bizonyítsa be, vagy vonja vissza.

Igaz, hogy a beszterczebányai fels. leányiskola tanárai középiskolai oklevéllel bírnak, és sem iskolájokat népiskolának, sem magukat néptanítóknak tekintetni nem engedik; de ezen elveik mellett a legpéldásabb egyetértésben élnek nőkollegáikkal. Ebben a 17 tagú testületben, melyben az elemi iskolaitól kezdve felfelé, a legkülönbözőbb kvalifikáczióju egyének foglalnak helyet, a testületi szellem oly szép, a harmonikus együttműködés és az egymásbecsülés oly teljes, a minő az ország kevés testületében van, jobb pedig már nem lehet. Nem csak a magam, de hivatásukat buzgóan teljesítő s annak egész odaadással élő derék kollegáim érdekében s nevében is provokálom tehát S. urat bizonyítékai előmutatására vagy állítása visszavonására; mert még czikke hangja s tartalma után sem akarom róla feltenni, hogy tudatosan lett volna szándéka bennünket rágalmazni.

Ha e dolognál az egyetértés fillokszerájáról egyáltalán lehet szó, úgy ezen fillokszerát keresse S. úr a saját czikkében s nézeteiben, ott könnyen ráakad; a memorandumban azonban az elfogúlatlan olvasó ilyet keresve sem találhat. Ha tehát S. úr *szereti az őszinte szabadvelemény-nyilvánítást*», úgy kérem őt, szeresse ezután az igazságot is.

Beszterczebánya. *Dr. Gerevich Emil.*

Észrevételek a visszhangra.

E folyóirat igen tisztelt szerkesztője irodalmi szokás szerint közölte velem dr. Gerevich Emil úr fentebbi czikkét, hogy arra megtehessem észrevételeimet. Nem akarván visszaélni ezzel a szivességgel, válaszomat igen rövidre szabom, és csak a főpontokhoz szólok; a részleteket illetőleg az olvasókra bizom az itéletet, kik a memorandumot és az arról irt czikkemet ismerve, igen könnyen eldönthetik, hogy melyik részen van az igazság.

Nem szándékozom G. úrhoz azon a hangon szólani, a melyet irányomban használni jónak látott. Ugyanazzal az objektivitással, a melyet megtámadott czikkemben megőrizni iparkodtam, le fogom vonni a tanulságot az igazgató úr visszhangjából.

Foglalkozom mindenekelőtt G. úrnak amaz állításával, hogy nekem, bár nyiltan nem vallom meg, nem kell felsőbb leányiskola. Más szóval, G. úr szerint a felsőbb leányiskolának titkos ellensége vagyok.

Melepő vád; meglepő kivált reám nézve azért, mert még nem

nagyon régen G. úr — nem tudom ugyan őszintén-e, avagy csak a tőle eddigelé megszokott udvariasságból — előttem egészen más értelemben nyilatkozott. No de ez mitsem bizonyít; valamint az sem, hogy szerény hatáskörömben minden tőlem telhetőt megtettem, hogy ez iskolák érdekeit előmozdítsam, mert hisz ezt kötelességszerűleg meg kell tennem. Igaza is van G. úrnak, a mennyiben azt az elvet vallja: «A ki nincs velem, az ellenem».

Csak egyben téved: összetéveszti a felsőbb leányiskolák érdekét az ő saját felfogásával ezekről az iskolákról. Hogy ezt az utóbbit ellenem védelmezi, ahhoz kétségbevonhatlan joga van; de a midőn a felsőbb leányiskolák érdekét akarja ellenem védelmezni, akkor szélmalomharczot folytat.

Szivesen elismerem, hogy a felsőbb leányiskolák szervezetét illetőleg eltérők a nézeteink. G. úr a felsőbb leányiskolákból középiskolát akar csinálni; én ellenben azon az álláspontón állok, a mely a boldogult miniszter úr 1887. évi 28999. sz. a. kelt rendeletében van kifejezve, hogy t. i. «*a felsőbb leányiskolák a középiskolákkal semmiképen sem azonosíthatók*».

Ámde G. úr erre azt felelhetné, hogy ez a rendelet mit sem bizonyít, mert 1887-ben már működött az én «be nem vallott» ellenséges befolyásom. Ezért régebbi időkbe nyulok vissza, s az 1883. évi 26386. és 1885. évi 32561. sz. a. kelt miniszteri rendeleteket idézem, a melyekben ismételten meghagyatott, hogy az állami felsőbb leányiskolákban a tanárok «óvakodjanak a száraz s csak a tanulók emlékezetét terhelő definiczióknak haszonnal nem járó megtanultatásától», «iparkodjanak növendékeiket jövendő hivatásuknak megfelelően nevelni», — és a melyekben kimondatott, hogy «főleg a magasabb osztályokba járó leánynövendékekkel szemben nem léphetni fel oly követelésekkel, mint a minőkkel hasonló korú fiúk irányában fellépni szoktak».

A midőn tehát G. úr női középiskolát akar, azzal szemben jogosan mondhattam czikkemben, hogy akkor «ezek az iskolák ismét nem a nevelésben, hanem a növendékeknek ismeretekkel való megtömésében keresnék feladatukat».*

Én tehát azt az ismeretkört, melyet a felsőbb leányiskolák mai szervezetökben nyujtanak, még a legjobb családokból való leányok műveltségi igényeinek is megfelelőnek tartom; bővítését általában ellenzem, sőt, ha rajtam állana, még jobban megszorítanám a mennyiségtani és természettani tananyagot; nem engedném, hogy a leány kettőnél több idegen nyelvet tanuljon; ellenben nagyobb jelentőségűvé tenném a magyar nyelv és irodalom, a történelem, neveléstan, gazdaságtan és egészségtan tanítását.

A második különbség nézeteink között a felügyelet kérdésében mutatkozik. G. úr ádáz ellensége a tanfelügyelői felügyeletnek; én meg épen a tanfelügyelőket tartom ez idő szerint legilletékesebbeknek arra, hogy a felsőbb leányiskolákra a miniszteri biztossal együtt felügyelje-

* Gerevich úr e mondásomban sértést lát a középiskolákra nézve és e miatt denunciál. Ez a visszhangján végig vonuló taktikájának egyik fogása. Én ugyan semmi sértőt ama mondásomban nem látok, mert ha valami jó a középiskolának, abból még nem következik, hogy jó a leányiskolának is.

nek. Az okot megmondottam: «*A nönevelésnek, mint szerves egésznek biztosítása, egységének megőrzése követeli azt, hogy a felsőbb leányiskolák ügyei ugyanazon forumok által intéztessenek, melyek a nőnevelés egyéb intézeteit kormányozzák.*» Ezt az okot (pedig e körül fordul meg a kérdés) G. úr visszhangjában gondosan kerülgette. Ezt döntse meg, s akkor megadom magamat.

Azonban ne higyje G. úr, hogy ideális állapotnak tartom a felsőbb leányiskoláknak alárendeltségét a kir. tanfelügyelők alá.[1] Magam is abban a meggyőződésben élek, hogy azokat előbb-utóbb külön felügyelő közegek alá kell helyezni, de csakis abban az esetben, ha lehetséges lesz *az összes*[2] *magasabb nőnevelő intézetek felügyeletét egységesen szervezni.* Ezt a meggyőződésemet azonban nem a memorandumban és G. úr czikkében felhozott, részint alaptalan, részint kicsinyes argumentumok érlelték meg, hanem az a tágasabb körű meggyőződésem, hogy mindennemű iskolák czéljaiknak megfelelő szakszerű felügyeletet kívánnak, és hogy egyáltalában az összes közoktatásügyi felügyelet szerves összefüggésben, egységesen szervezendő.

Azt kérdezi G. úr, hogy ha a felsőbb leányiskolák nem népoktatási intézetek, se nem középiskolák, akkor hát hová tartoznak tulajdonképen? Czikkemben megmondottam: *a nőnevelő intézetek közé.* Nézetem szerint ezek épen olyan önálló kategóriáját kell, hogy képezzék a közoktatásügyi intézeteknek, mint akár a középiskolák, akár a kereskedelmi szakiskolák. Hogy a felsőbb leányiskolák nem népoktatási intézetek, az kitűnik egyébiránt magából a népoktatási törvényből; kifejezést talál a közoktatásügyi tárcza költségvetésében, melyben külön rovatjuk van; kitűnik abból, hogy ezek az iskolák nincsenek gondnokságoknak és iskolaszékeknek alárendelve. Csupán egy számbavehető érvet tudott G. úr ez állításom gyöngítésére felhozni: azt, hogy a miniszteri jelentésekben a felsőbb leányiskolákról a népoktatásügy keretében van szó. Ez a körülmény azonban mit sem bizonyít állításom ellen. Az osztrák közoktatási statisztikában a gráczi városi leány-lyceum és egyéb felsőbb leányiskolák a különféle és specialis intézetek között foglalnak helyet, többnyire sokkal alantabb fokú (cselédnevelő, elhanyagolt leányok nevelésére rendelt) intézetek stb. mellett.[2] A porosz közoktatásügyi statisztika a felsőbb leányiskolákról szintén a népoktatás keretében emlékezik meg.[3]

Nagy örömmel veszem tudomásul G. úrnak abbeli kijelentéseit, hogy a népnevelés ügye iránt megvetéssel nem viseltetik, — hogy a pol-

[1] G. úr azon állítása, hogy a tanfelügyelőknek tömjéneznék, teljesen alaptalan. Én csak az igazságnak megfelelően reá mutattam azokra a méltánytalanságokra, melyek a memorandum egyes állításaiban a tanfelügyelőket illetőleg foglaltatnak. A soproni tanfelügyelőről azt mondottam, hogy *nagy részben* az ő fáradozásainak köszönheti az ottani iskola azt, a mije van. Engedje meg G. úr, hogy ennek megítélésére magamnak több illetékességet tulajdoníthassak. A boldogult miniszter úr érdemeit azzal, hogy munkatársainak érdemeit is elismerjük, azt hiszem, legkevésbbé sem kisebbítjük.

[2] Statistik der Unterrichts-Anstalten in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern, für das Jahr 1887/88. Wien, 1890. Pag. 78.

[3] Das gesammte Volksschulwesen im preussischen Staate im Jahre 1886. Berlin, 1889. Pag. 99.

gári iskolai tanitónőképző intézetet és az onnan kikerülő tanitónőket nagyra becsüli, — hogy a tanfelügyelőket nem akarta vádolni. De engedje meg kifejezést adnom annak a meggyőződésemnek, hogy ily vetélkedés mellett kár volt G. úrnak oda nem hatnia, hogy a memorandumban oly kifejezések és állítások, a minőek az általam kifogásoltak, elő ne forduljanak. Engedje kifejeznem amaz eljárása fölött való csudálkozásomat, hogy *tapasztalván*, (a miben sohasem kételkedtem) *miszerint a polgári tanitóképezdéből, «ügyes, képzett, hivatásuk magaslatán álló tanitónők kerülnek ki», mire való volt a memorandumban e «derék munkatársak»-nak a felsőbb leányiskolából való kirekesztését követelnie?* Mire való volt kifogásolnia azt, hogy a polgári iskolai tanitónőképezde gyakorló iskolája nem polgári, hanem felsőbb leányiskola? Engedje meg végül G. úr, hogy *nagy ellenmondást* lássak ama állítása között, hogy a tanfelügyelőket nem akarták vádolni, meg a memorandum ilyes kitételei között: «A tanfelügyelő urak, a hol csak alkalmuk van, tüntetően éreztetik az alájuk rendelt felsőbb leányiskolák tanáraival hatalmukat, űzvén valóságos sportot a hatalmaskodásból»; «. . . a tanfelügyelők készségesen és úgy szólnak bele minden dologba, hogy általa a legtöbb esetben maguk idézik elő a testületekben az egyenetlenséget.»

Ha ezek nem vádak, még pedig súlyos vádak, akkor igazán kiváncsi vagyok arra, mit nevez G. úr vádnak.

G. úr bizonyára azt tartja: «Nur Lumpe sind bescheiden.» Míg én megelégedtem azzal, és czikkemben ki is jelentettem, hogy egyéni nézeteimet fejeztem ki, addig G. úr hirdeti, hogy az intéző körök «ósdi nézeteimet» nem osztják, s hogy azokkal ellentétesen ilyen meg amolyan intézkedések legközelebb várhatók. — A jövő meg fogja mutatni, menynyire alaposak G. úr «legilletékesebb értesülései.»

Azt a megjegyzésemet, hogy egyenetlenség eddig még csak egyik felsőbb leányiskolánál észlelhető, G. úr és mások a beszterczebányai felsőbb leányiskolára vonatkoztatták, és e miatt G. úr vagy bebizonyításra, vagy visszavonásra szólít fel. Habár azt felelhetném, hogy a kit nem illet, ne vegye magára, mégis szívesen kijelentem, hogy amaz észrevételemmel nem a G. úr igazgatása alatt álló iskolára czéloztam.

A visszhang végszavaiban hozzám intézett felhívásra, hogy szeressem ezután az igazságot is, czikkemre való utalással felelek, melyet éppen a bennem élő erős igazság-szeretet hozott létre. Ez vitt reá, hogy a memorandummal foglalkozzam és védelmére keljek ne csak a felsőbb leányiskolák felől táplált nézetemnek, hanem a tanügy munkásai azon osztályainak, a kiket természetes jogaiktól a memorandum meg akart fosztani. Biztosítom G. urat arról, hogy a mennyire szükségesnek hiszi a memorandumot, épen annyira szükséges volt czikkemmel a helyzetet a nyilvánosság előtt tisztázni. Ha ezzel G. urat és társait megbántottam, azt ugyan sajnálom, de arról nem tehetek; sérteni azonban nem akartam, nem is tettem.*

Suppan Vilmos.

* Suppan Vilmos úrnak «Észrevételeivel» a vitát folyóiratunkban befejezzük. *Szerk.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A tornatanítás érdekében gr. Csáky Albin vall. és közokt. m. kir. miniszter úr 48614. sz. alatt következő rendeletet intézte valamennyi tanító- és tanítónő-képezde igazgató-tanácsához:

«A tornatanárképzés és képesítés tárgyában a m. évben általam egybehivott szaktanácskozmány azzal a kérdéssel is foglalkozott, minő intézkedések szükségesek, hogy az elemi iskolai tanítók és tanítónők a kiképeztetésökre szolgáló intézetekben az elemi iskolai tornázás kivánalmainak megfelelően oktattassank és képesíttessenek?

A szaktanácskozmányban nyilvánult vélemények megerősítettek abban a meggyőződésemben, hogy az elemi iskolai tanító- és tanítónőképző intézetekben a növendékeknek ezen tantárgy tanítására való kiképeztetése nem részesül mindenütt abban a komoly gondozásban, melyet ez, mint az ifjuság testi nevelésére nagy jelentőségű tantárgy, méltán megkiván.

Tudomásom van arról, hogy egyes intézeteknél a testgyakorlat oktatása télen át, alkalmas téli tornahelyiség hiánya miatt, szünetel; hogy a torna tanításával megbízott egyének néhol vagy egyáltalában nincsenek e tantárgy tanítására képesítve, vagy nem birnak a tanítóképző intézetben megkövetelendő legmagasabb képesítési fokozattal.

E hiányokat megszüntetni, a tanerők képesítése tekintetében mutatkozó póttanfolyamot rendezni, végül a képzést és képesítést javítani szándékozván, felhivom a tanácsot, hogy a felügyelete alatt álló tanító-, illetőleg tanítónőképző intézetben folyamatban lévő tornaoktatásra nézve a következő kérdésekre kiterjeszkedő felvilágosítást adni sziveskedjék:

1. A tornatanítással megbizott tanerőnek mi a neve? Szaktanár-e, avagy mint melléktárgyat tanítja a tornát? Hol, mikor és minő fokozatú iskolákban való tornatanításra képesíttetett?

2. Minő helyiségek állanak rendelkezésre a tornatanításra? Mekkora a téli tornaterem és hány tanuló végez abban egy időben gyakorlatokat? Az épület mely részében van a tornaterem? Milyen a padozata és felszerelése? Van-e nyári tornahelyiség és mily kiterjedésű? Hol fekszik? Alkalmas-e arra, hogy ottan a képezdei és gyakorló iskolai tanulók játékokat folytathassanak? Ha nem alkalmas, lehet-e a képezde kertjében, vagy más helyen alkalmas játszótért találni?

3. Hetenként hány órát kap minden egyes osztály a tornából? Miképen használtatik fel ez az idő? A tornaoktatás keretében fordíttatik-e kellő gond arra, hogy a képezdei növendékek a torna tanítására is

képessé tétessenek? Nevezetesen gyakoroltatnak-e a vezénylésben és a tornának az elemi népiskolában való tanításában?

Egyben felhivom a tanácsot, hogy a helyiségek tekintetében mutatkozó hiányok megszüntetése módjára és a fennálló tanterven teendő módosításra, nevezetesen az órák esetleg szükségesnek mutatkozó szaporítására nézve is véleményesen nyilatkozzék.

Budapest, 1891 febr. 9-én. *Gróf Csáky.*

*

A felsőbb leányiskolai tanítónők javadalmazása. Gróf Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter az állami felsőbb leányiskolák internátusaiban benlakó tanítónőket, a kik eddigelé tartási díj fizetésére voltak kötelezve, f. é. január hó 1-étől kezdve e kötelezettség alól fölmentette és részökre benlakó minőségök tartamára díjtalan ellátást engedélyezett.

*

A pozsonyi áll. tanítónőképezdében febr. 18-án d. u. 4¼ órakor tűz keletkezett, mely az épület födelét 63 m. hosszúságban elhamvasztotta. A tűz abból származott, hogy az egyik kéményen kisebb lyukak voltak, melyeken az akkor uralkodott roppant szélvész szikrákat hajtott ki a padlásra. A padláson a növendékek egy heti ruhája volt szárítás végett felterítve, s ez elégett. Baleset szerencsére nem történt. Az épület biztosítva volt s ennélfogva a kár nagy részét a biztosító-társaság meg fogja téríteni. Felelősség vagy mulasztás senkit sem terhel.

*

A tanítónői szakosztályok érdekében. (Levél a Szerkesztőhöz.) A «Nemzeti Nőnevelés» januári számában olvastam, hogy a Mária-Dorothea egyesület alapszabályai értelmében felállított s nagy buzgósággal vezetett központi tanítónői szakosztálynak már a vidéken is alakulnak fiók-osztályai. Fölösleges mondanom, hogy eme kezdeményezésnek nagyon megörültem, s rögtön feltettem magamban, hogy legközelebbi gyülésünkön indítványt teszek, hogy ha csak kicsiben is, de utánozni fogjuk a nemes példát. F. é. jan. 31-én megtartott módszeres tanácskozmányon nem is késtem szándékomnak kifejezést adni; előadtam, hogy miután Ujvidéken úgy sincsen semmiféle egyesületi élet, úgyannyira, hogy a városban működő tanítók még látásból is alig ismerik egymást, legyünk *mi tanítónők* azok, a kik megmutatjuk, hogy belátjuk czélszerűségét és érezzük szükségét annak, hogy eszmét cseréljünk: nem ugyan, mint szemünkre vetik, *fényűzés* és *divat*, (!) hanem a *nevelés-tanítás* tételei fölött.

Igaz, hogy kevesen vagyunk Ujvidéken, az apácza tanítónőket leszámítva, mindössze 10—12 tanítónő működik a városban s így a fiók-egyesület nem lehet tagokban igen számos; ámde valjon az az egynéhány tanítónő nem élvezhetné-e az eszmecsere áldásait csak azért, mert kevesen vagyunk? Avagy, ha 12 tanítónő közül 10 szivesen ajánlja fel munkásságát a nemes ügynek, valjon nem kedvezőbb-e az arány, mintha egy más városban 300 tanítónő közül 100 iratkozik tagnak, s azoknak is csak tizedrésze dolgozik tényleg? Szerintem tehát nem a szám legyen az

irányadó, hanem a lelkesedés, a buzgóság; a miénkkel pedig, a mint azt én csak a mi tantestületünkben is ismerem, bátran megalakíthatjuk az ujvidéki tanítónői szakosztályt.

Hozzátettem azonban azt is, hogy így vidéken talán czélszerű volna az értelmesebb anyákat is belevonni működésünk körébe, hogy ez által a család hozatnék közelebb az iskolához, úgy azután szélesebb körű lenne értekezleteink mezeje s egyesületünk is tömörebb, talán így még jobban sikerülne szolgálnunk a nőnevelés szent ügyét.

Indítványom osztatlan helyesléssel találkozott a tantestület részéről; megbizattam, hogy felhivást intézzek a városban működő összes tanítónőkhöz, szólítsam fel még a zárdahölgyeket is csatlakozásra, s ha 10 működő tagot kapunk, akkor megalakíthatónak mondjuk ki a szakosztályt.

Ennyi a dolog mai állása. Február végeig valószínűleg meg fogjuk tartani az alakuló gyülést, hogy a komoly munkához minél hamarabb hozzáláthassunk. Munkálkodásunk további folyamáról a t. Szerkesztőség engedelmével ujabb tudósítást fogok küldeni. *

Ujvidéken, 1891 február hóban.

Nemessányi Adél, polg. l. isk. igazgatónő.

*

A «Mária-Dorothea» egyesület f. évi február hó 8-án tartotta VI-ik rendes évi közgyülését. A szép számmal összegyült tagok mély részvéttel vették tudomásul, hogy az egyesület elnökét, br. Nyáry Adolfné ő nagyméltóságát férjének súlyos betegsége gátolja az eljövetelben. A gyülést Herich Károlyné és Tóth József alelnökök vezették. Jelen volt az egész tisztikar és Morlin Emil miniszteri biztos.

A tagok ily nagy számban való megjelenése s az az igazi jóakarat és lelkes hangulat, melyet magukkal hoztak, részben a közgyülésre szétküldött meghivónak volt köszönhető, mely előre is tájékoztatta a tagokat az iránt, hogy az egyesület mennyit és miben gyarapodott, mit várhatunk tőle a jövőben.

A gyülés menete a következő volt:

A titkár jelentésében meleg elismeréssel méltányolja a választmány fáradhatatlanul buzgó, egyetértő munkálkodását, melynek az elért eredmények leginkább köszönhetők.

Az egyesület legnagyobb jóltevőjének a fővárost nevezi meg, mely az Otthon telkén kívül az évenként (10 évre) adományozott 1200 forint évi segélylyel lehetővé tette, hogy az Otthon fentartása az egyesületnek nagy anyagi gondot ne okozzon.

Hálásan említi fel a titkári jelentés, hogy a jótékony állami sorsjáték utján 8000 frttal növekedett az egyesület vagyona.

Az egyesület jóltevői között hálával emlékezik meg a titkár Albrecht főherczegről, ki a egyesületnek 100 frtot adományozott és ezzel az alapító tagok közé lépett, valamint a nagyobb összegek gyüjtőiről is, névszerint: Terényi Lajosról (132 frt 70 kr.), Zollner Józsefről (91 frt) és Jéger Irmáról (82 frt 60 kr.). Kiemelte továbbá Herich Károlyné

* Szivesen veszszük. *Szerk.*

és Hampel Józsefné lelkes munkásságát, kik vállvetve a legönzetlenebbül fáradoznak az egyesület érdekében.

A szakosztály munkásságának ismertetésénél mint legszebb eredményt azt emelte ki, hogy Kolozsvárt, Magyarország második fővárosában megalakult a II. tanítónői szakosztály. Sebestyén Gyulánénak, a budapesti szakosztály elnökének, Falk Zsigmond lovag mondott az egyesület nevében hálás köszönetet, azon lankadatlan munkásságért, melylyel az egyesület culturtörekvéseit oly nemes irányban vezeti.

Az irodalmi bizottság tevékenységének eredményeként megemlékezett a jelentés az egyesület könyvkiadványairól és ismételten köszönetet mondott lovag Falk Zsigmondnak, ki a legnagyobb részt nagylelkűen ingyen nyomatván ki, megjelenésüket lehetővé tette.

A pénztári jelentés szerint az egyesület összes vagyona 62,464 frt. A kilencz hónapi vagyongyarapodás 4453·19 frt. Az 1891. évi költségvetésben a bevételt 14,226·60 frtban, a kiadást pedig 13,000 frtban állapítja meg a közgyűlés. Még pedig folyó kiadásokra előirányoznak 3800 frtot, befektetésekre pedig 10,100 frtot. Ebből 4000 frtot — a jótékony államsorsjátékból nyert 8000 frtnak felét — az egyesület mint örök alapítványt tőkésíti s az alapítványi hely adományozási jogát a nmltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urra ruházza. — Ezzel kapcsolatban még egy alapról tétetett jelentés: nevezetesen az Andrássy-úti polg. isk. tanítónő- és nevelőnőképző intézet tanári kara 104 frtot gyüjtött össze s azt mint az Otthon ápoltjainak segélyalapját ajánlja fel az egyesületnek. Az alapító levél értelmében ez összeg ujabb gyüjtésekből, valamint a kamatokból 2000 frtra növelendő és ezután a kamatok a körülírt czélnak megfelelőleg az «Otthon» ápoltjainak felsegítésére fordítandók.

Zirzen Janka pénztárnoknak és Radnay Bella segédpénztárnoknak Falk Zsigmond, mint a számvizsgáló bizottság elnöke, mondott hálás köszönetet és kötelességének tartotta, hogy kiemelje, nevezettek mily nagy munkát végeznek és mily példás renddel vannak a számadások vezetve. Ugyancsak lovag Falk Zsigmond méltányolta György Aladárnak az egyesület körében kifejtett nagy érdemeit. Az Otthon e megteremtőjét, vezető szellemét az összegyültek lelkesen megéljenezték.

A közgyülés a tisztikart és választmányt ujra egyhangulag megválasztotta.

A gyülés tartama alatt minden jelenlevő át volt hatva attól a gondolattól, hogy az egyesületnek czélja pusztán csak a «tanítónők otthoná»-nak fentartása nem lehet. Az egyesületnek a magyar *tanítónők és nevelőnők országos egyesületévé* kell lennie. Egyesületünk fennállása anyagilag teljesen biztosítva van ugyan, az «Otthon»-t minden nehézség nélkül fentarthatja, de hogy valódi rendeltetésének megfelelhessen, nemcsak a választmányi tagok odaadó munkásságára van szükség, hanem mindenek előtt arra is, hogy maguk a tanítónők és nevelőnők karolják fel lelkes buzgósággal az egyesület czéljait — a saját érdekeiket — és tudjanak dolgozni és fáradni és tudjanak lelkesülni végtelenül.

*

A «M. D. egyesület budapesti tanítónői szakosztálya» febr. 26-án tartott havi értekezletében a felsőbb leányiskolai igazgatók ismeretes memorandumával foglalkozott. A memorandumot *Ekker Auguszta*

kisasszony ismertette, ismertetés közben saját álláspontját is kifejtve az egyes tételekre nézve a szakosztály előtt. A memorandum élénk eszmecserére szolgáltatott okot. Ez eszmecsere alapján kimondotta a szakosztály, hogy a memorandumot bírálni nem óhajtja, csupán csak az abban kifejezést nyert nőnevelési kérdésekre nézve nyilvánítja véleményét. Nevezetesen kívánatosnak tartja a szakosztály: hogy a «felsőbb leányiskola» megnevezés, mely teljesen kifejező, továbbra is megtartassék, hogy a felsőbb leányiskolákban a tanítónőknek minél több tér engedtessék és hogy a felsőbb leányiskolák nőigazgatás alatt álljanak. A felügyelet kérdését az iskola működésének sikerére nézve a szakosztály nem tartja elsőrangú fontosságú kérdésnek. Ezután az ülést vezető *Odor Emilia* alelnök jelentette a szakosztálynak, hogy Pozsonyban *Uhrl Józsa* és *Wollmann Elma*, Ujvidéken pedig *Nemessányi Adél* úrnők kezdeményezéséből tanítónői szakosztály van alakulóban. A szakosztály e jelentést örömmel vette tudomásul. A szakosztály részvétnyilatkozatot igtatott jegyzőkönyve a báró Nyáry Adolfnét, a M. D. E. elnökét, férje elvesztésével ért csapás alkalmából. Végül köszönetet szavazott a szakosztály *Suppán Vilmos* úrnak, a közoktatásügyi miniszteriumba beosztott képezdei igazgatónak, ki a memorandum tárgyában a «Nemzeti Nőnevelés» februári számában írt czikkével a nőnevelés és a tanítónők ügyének nagy szolgálatokat tett s kifejtett álláspontjával az ügy iránt nagy jóakaratot tanúsított.

*

A M. D. E. kolozsvári szakosztály. De Gerando Antonina elnöklete alatt február 25-én gyülést tartott. Jelen volt 40 tag. Elnök örömmel jelentette a szakosztálynak, hogy a tagok száma már 90-re szaporodott. Megállapítja a szakosztály, hogy havonként a hó második szombatján ülést tart; munkaprogrammját megállapítva a szakosztály elhatározza, hogy általános nevelési és nőnevelési kérdéseket vitat meg; felolvasásokat tart, néha nyilvánosat, néha csupán az egyesületi tagok előtt, ifjusági és tudományos könyveket bírál, ismertet és azok fölött eszmecserét folytat; a tanítónőket erkölcsi támogatában részesíti. Az egyesület egyik titkára, Butyka Vilma, vázolja a szakosztály eddigi működését s indítványozza, hogy az egész Erdélyt működési körébe vonja. A szakosztály az indítványt magáévá teszi s elhatározza, hogy működési körébe igyekszik vonni az egész királyhágóntúli kerületet s törekedni fog Kolozsvárott, mint központban, egy második tanítónői otthont felállítani. Ezután az egyesület tiszteletbeli elnöke, Lázárné Kasztner Janka, ismertette a felsőbb leányiskolai igazgatók memorandumát. A szakosztály erélyesen tiltakozik a memorandumban kifejtett álláspont ellen. Kimondják, hogy a szakosztály véleménye szerint leányt természetszerüleg csak nő növelhet s a felsőbb leányiskoláknak szükségképen női vezetés alatt kell állaniok. A gyülés Márk Anna k. a. brillians zongorajátékával ért véget, ki Gounod Valse de Juliette czimü darabját játszta el.

*

A felsőbb leányiskolai reform tárgyában. Tekintetes Szerkesztőség! A felsőbb leányiskolák reformja tárgyában benyujtott memoran-

dumnak becses lapjában megindított tárgyalása alkalmából szíveskedjék kérem helyt adni alábbi soraimnak.

Már a memorandum benyujtásakor tett észleleteim és tapasztalataim azon komoly elhatározásra indítottak, hogy ezen ügynek sem nyilvános, sem magán körben való vitatásába nem bocsátkozom. Az azóta tudomásomra jutott események ezen elhatározásomban még jobban megerősítettek. Nem mintha az azóta akár nyilvánosan, akár magán úton értésemre esett támadások vagy czáfolatok a felsőbb leányiskolák jelene s kivánatos jövője felől részint szakférfiakkal folytatott eszmecsere, részint tanulmányaim és közvetlen, habár nem is hosszas, tapasztalataim alapján alkotott nézeteimet legkevésbé is megváltoztatták volna; hanem egyszerűen azért, mert az ügynek jelen stádiumában való további tárgyalását úgy tárgyi, mint személyi tekintetben rendkívül károsnak tartom. Ezért nagyon szerettem volna, ha jelen soraimat sem kell vala megírnom. De mivel Suppan V. úr ezen folyóirat f. é. februári számában azt mondja: «Igen fájdalmasan érint az a látvány, hogy a tanügy komoly munkásai, köztük egy volt képezdei igazgató, ily megvetéssel szólanak a közoktatásügy egyik legfontosabb ágáról», kénytelen vagyok ezen pontra már csak azért is reflektálni, mert azon volt képezdei igazgató, a ki a memorandumot szintén aláirta, én vagyok s így a fent idézett vád szerint legbűnösebb. Mellőzve tehát az egész ügy érdemleges vitatását, mert hisz azt ma már alig lehetne tárgyilagosan folytatni, csupán a következőket vagyok bátor megjegyezni.

A közoktatásügy azon egyik legfontosabb ága, melyet Suppan úr ért: a népoktatás. Két évtizeden át működtem azon a téren, mint képezdei tanár és igazgató s hét hónapon át mint az aradmegyei tankerület kir. tanfelügyelői teendőinek vezetésével megbizott. Egész odaadással, lelkem egész melegével csüggtem, sőt csüggök ma is azon a szakon, melyre csak önérzettel tekinthetek s melyhez annyi kedves emlékeim fűznek. Önkezüleg piszkoltam volna be tehát 20 éves multamat, ha oly memorandumot irtam volna alá, mely «megvetéssel» szól volt működési köréről, ezt nem tettem; sőt egy ily memorandum ellen erélyesen tiltakoztam volna.

Meggyőződésem szerint a memorandum nem szól «megvetéssel» a közoktatás egyik ágáról sem. Állítja ugyan a memorandum, hogy a felsőbb leányiskola eredeti tervezetéhez képest «degradáltatott», alsóbb fokuvá tétetett. Hogy így van-e ez, lehet vita tárgya, de ennek egyszerű kijelentése még nem foglal magában megvetést más alsóbb fokú intézetekre nézve. A memorandum továbbá a felsőbb leányiskolák tanerőitől magasabb képesítést kiván, mint a minőt a népoktatási tanintézetek tanerőitől a fennálló szabályok megkivánnak. Ez lehet túlzott, lehet helytelen kivánság, de megvetést a más képesítésűek iránt szintén nem foglal magában. Midőn néhány év előtt a képezdei tanárok képesítése felett folyt egy meglehetősen heves vita, egyik rész egyetemi tanulmányt kivánt, a másik rész megelégedett polgári, sőt elemi képesítéssel is. De azért senkinek sem jutott eszébe azt állítani, — én legalább sohasem hallottam — hogy a magasabb követelésüek amazokat megvetik. A mi végül a memorandumnak a tanfelügyelőkre vonatkozó kitételeit illeti, nem tagadom, néhol igen élesek s ha én fogalmazom a memorandumot, bizonyára máskép hangzanak. De azok nem vonatkoznak a «tanfelügyelő-

ségre», mint intézményre. Hiszen Sebesztha K. kir. tanfelügyelőnek a memorandumban is idézett kijelentése, azt hiszem, elég illetékesen bizonyitja, hogy a kir. tanfelügyelők közt is vannak olyanok, a kik nem arra a helyre valók; bár egyébként igen derék emberek lehetnek. A memorandum a tanfelügyelői intézményről egész tisztelettel szól; ennélfogva azon éles kitételek csak egyesekre vonatkozhatnak. Azon adatokért, a melyek alapján ama kitételek a memorandumba kerültek, feleljenek az adatok közlői. Nekem azonban ki kell jelentenem, hogy pl. az én tanfelügyelőm, dr. Hajnóczi R. Józsefnek, mint okleveles középiskolai tanárnak, előnyösen ismert pædagogiai írónak, a szakavatottsága minden kétségen fölül áll s így őt a felhozott vádak épen nem illetik.

Azt hiszem, hogy a fentebbiekben eléggé kimutattam azt, hogy a memorandum a közoktatásnak Suppan úr által jelzett ágáról, mint olyanról, nem szól megvetéssel. És hogy sem testületet, sem intézményt sérteni egyátalján nem volt szándékuk a memorandum aláiróinak, azt illetékes helyen szóval is nyomatékosan kiemelték. Mindezeknél fogva részemről a megvetés vádját, mert a megvetés, vagy kicsinylés eszmágában sem volt, el nem fogadhatom. — Teljes tisztelettel, Lőcse, 1891 február 25-én.

Kerner Péter.

IRODALOM.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET. A felsőbb leányiskolák használatára. Irta *Sebesztha Károly*, kir. tanfelügyelő. Budapest, 1890. Lampel R. (Wodianer F. és fiai. Képekkel. Ára fűzve 1 frt 20 kr; vászonkötésben 1 frt 40 kr. (8-r., 155 lap.)

A felsőbb leányiskolai ötödik osztály számára még mindig nincs megfelelő világtörténeti kézikönyvünk. A Ribáry-Varga Ottó-félét engedélyezte ugyan a magyar kormány; de ez a könyv nem készült felsőbb leányiskolák számára, s nem is alkalmazkodik azok új tantervéhez. Megvan benne, egyebekkel együtt, az V-ik osztály művelődéstörténeti anyaga is, s lehető bőven el van látva — többnyire jó — illusztrációkkal; ez minden érdeme. A tanár gondja-baja aztán, hogy a könyvvel boldoguljon, s a legjobb esetben is csak nagy fáradság árán mutathat föl némi sikert növendékeivel. Ily körölmények közt majdnem azt mondhatnók, hogy a felsőbb leányiskolai világtörténet híjával marad annak a foganatos betetőzésnek, a melyet az új tanterv czélúl kitüzött. Kétségkívül tanulnak valamit az osztály számára megszabott tananyagból; sőt megengedem, hogy sok szépet, hasznosat és tanuságosat tanulnak, de nem úgy, s nem oly sikerrel, mint hogyha egy jó tankönyv állana segítségökre.

Nagy volt tehát örömöm, mikor hirét hallottam, hogy Sebesztha Károly, kir. tanfelügyelő rászánta magát, hogy a felsőbb leányiskelák V-ik osztálya számára a rég óhajtott és várt művelődéstörténetet megírja. Mikor a könyv megjelent, iparkodtam vele minél előbb megismerkedni: Meg is ismerkedtem, s most hogy áttanulmányoztem a munkát, örömöm helyét levertség foglalta el, és reménykedéseim csalódásra váltak. Sebesztha Művelődéstörténete nem az a jó tankönyv, a mely után a felsőbb leányiskolák epekedtek. A legnagyobb tisztelettel adózom a szerző amaz érdemei iránt, a melyeket a népiskolai adminisztrácziő és a tanügyi irodalom terén szerzett; de őszintén ki kell jelentenem, hogy e könyve mind a szaktudomány, mind az iskolai használat szempontjából tökéletesen el van hibázva.

A munka egész tervezete és kidolgozása egyaránt azt bizonyítja, hogy a szerző az 1887. évi tantervet nem méltatta figyelmére s ahhoz

nem alkalmazkodott. A tanterv ugyanis részletesen megjelöli a tananyagot és semmi kétséget sem hagy az iránt, hogy a művelődéstörténet csak korlátolt értelemben veendő. Az V-ik osztálybeli tanítás nem terjeszkedhetik túl az állami és társadalmi intézmények s főbb korszakos események jellemzésén és ezek keretében a művészeti emlékek, irányok és stilek ismertetésén. Csupán a legújabb korban van határozott utalás a gazdasági élet átalakulásának jellemzésére is. Az előadás módjának pedig a dolog természeténél fogva lehetőleg eleminek vagyis az alapismeretekre szorítkozónak és magyarázónak kell lennie. A ki nem így érti a tantervet, az félreérti; — s félreértette szerzőnk is. Ő kiterjeszkedik az emberi műveltség minden ágának ismertetésére s könyvében épen annyi vagy talán még több helyet foglal el a költészet, tudomány, ipar és kereskedelem ismertetése, mint a művészeteké és a nevezetesebb műemlékeké.

De a tananyag dolgában való eme túlterjeszkedés még megbocsátható. Mondjuk, hogy felesleges, — de nem káros; hisz a tanár tetszése szerint elhagyhatja az oda nem való fejezeteket s ezzel már segített a bajon. Nagyobb, gyökeresebb s olyan hibája a könyvnek, melyen nem lehet segíteni: az előadás gyarlósága és a stil fogyatékossága. Szerzőnk ugyanis előadásában épen nem alkalmazkodik az iskola szükségletéhez és a növendékek felfogásához; stilje pedig teljesen híjjával van a tankönyvben elengedhetetlen világosságnak, határozottságnak és szabatosságnak. Ehhez járul, hogy a nyelv maga sem elég tiszta s telve van oly szóhasználatokkal, a melyek semmikép sem igazolhatók.

Sajnálom, hogy nincs elég terem a könyvből vett idézetekkel támogatnom fentebbi állításaimat. De hiszen nem is volt czélom, hogy bírálatot írjak. Egyszerüen figyelmeztetni óhajtottam az e tárgy iránt érdeklődő olvasókat a munkára, s e figyelmeztetésem által meg akartam őket kímélni attól a csalódástól, a melytől nagy reménykedésem után jó magam nem menekedhettem. Sebesztha Károly tanfelügyelő úrnak valóban kár volt belevágnia a munka megírásába; vagy ha bokros elfoglaltsága mellett is rá szánta magát, okvetetlenül több gondot, több fáradságot és több időt kellett volna rá fordítania, mint a mennyiről a könyv tanuskodik. —*n*.

*

RÖVID FIZIKA polgári és felsőbb leányiskolák IV. osztálya számára, irta dr. *Kovács János*, a budapesti állami pædagogiumban a fizika és kémia tanára. Budapest 1891. Méhner Vilmos kiadása. Ára 80 kr.

Ezen könyvről csak dicsérettel szólhatok: benne szakavatottság és pedagógiai tapintat egyaránt mutatkozik. Elismerésre méltó ügyességgel szerző az idevágó tanterv természetéből folyó nehézségeken is kifogott.

Igy a tanterv az általános mechanikából csupán «a nehézség és esés» tárgyalását írja elő; szerző, midőn ezen követelménynek megfelel, tárgyalása körébe vonja egyszersmind mindazon általános alapvető kérdések fejtegetését, melyek az említett specziális problemákkal összefüggnek, és azokat úgy csoportosítja, hogy az e fokon való tanításba beleillő szerves egészet képeznek. Szerző a legtöbb helyen teljesen eltér a sablontól; a tények közt, melyekből kiindul és az esetek közt, melyekre a szerzett ismereteket alkalmazza, számos olyat találunk, melyek a hagyományos minták mellőzésével, önálló keresésnek és tapintatos csoportosításnak képezik eredményeit. Az előadás mindenütt világos és korrekt. E tankönyv az idevágó irodalomban minden tekintetben haladást jelent; részemről legmelegebben ajánlhatom. — *Bein Károly.*

*

A NŐI KERESET. A NŐI KÉZ. A KIRÁLYKISASSZONY VARROTTASA. Kolozsvár. Stein János bizománya. Ára 50 kr.

A föntebbi hármas czímet viseli egy takaros kis füzet, melyet az «Erdélyrészi háziipar és iparfejlesztő egyesület «adott ki és alaptőkéje gyarapítására bocsátott forgalomba. A három czím három önálló kis dolgozatot takar, melyeket Kolozsvárott a nevezett egyesület sorsolási ünnepélyén 1890 deczember hóban olvastak fel. Három dolgozat, három értékes gyöngyszem egybefűzve, melyek mindenike a női munkát, a női kezet dicsőíti, áldja. Az első dolgozatot, a «Női kereset»-et Concha Győző egyetemi tanár írta és olvasta fel. Sajnáljuk, hogy az ép oly szépen mint helyes filozófiával írt értekezést folyóiratunk szűk tere miatt egész terjedelmében ide nem iktathatjuk. Kiemeljük belőle a következő, a magyar nőket jellemző részletet. «Azt a magyar női fajt kell fentartanunk és nevelés által fejlesztenünk, a melyre nem illik John Stuart Millnek a női szolgaságról tett jajkiáltása, mert sohasem tűnt el önálló egyénisége férjeé mellett, mint az angol nőnek, mert a magyar nő urának «felesége», azaz maga is úr volt; azt a magyar nőt, ki elvégzi, a mit el kell végeznie annyi idő alatt, a mennyi a németnek a hozzákészüléshez szükséges; azt a magyar nőt, a ki nemcsak a szalonban elegáns mint a franczia, hanem a karton-szoknyában s a padlástakarításnál is; a kinek — mint a példa beszéd tartja — hátul is van szeme s a ki ezért nemcsak azt látja a mi előtte, hanem a mi a háta mögött az egész házban folyik. Azt a magyar női fajt kell fentartani és nevelés által fejleszteni, a ki nem adja bérbe a konyháját, mint az olasz nő, hogy a dolce far nienté-nek örvendhessen, hanem a ki vezeti a konyháját, udvarát, kertjét, s a kinek még arra is marad ideje, hogy utána lásson mit csinálnak, hol vannak gyermekei, miben jár az ura vagy a fia a vármegyén

vagy az országgyűlésen, s van ideje arra is, hogy magába vonulva Jósikán, Eötvösön elmélkedjék s Vas Gerebenen nevessen.

Ezt a magyar nőt kell a mai társadalom viszonyaihoz alkalmazott kiadásban az új nemzedékben is fentartani; erre valók lesznek a nőipariskolák, a gazdasszonyi iskolák, melyek egyszersmind kenyeret adnak azoknak, a kik maguk erejére utalva lesznek kénytelenek az élet problémáját megoldani.»

A füzetke második czikke a «*Női kéz*» Hegedüs István költeménye, melyet az említett ünnepélyen dr. Ferenczi Zoltánné úrnő szavalt. E szép költeményt olvasva a nő áldja végzetét, hogy nőnek született. A nő szeretete és kitartása által erőssé lett gyöngéd kezét énekli meg e versben a költő átérzett, igaz, meleg hangokon.

A «*királykisasszony varrottasa*», melyet Gyarmathy Zsigáné úrnő írt és olvasott fel: «kép a hegyek közül.» Gyarmathyné eleven szinekkel rajzolja, mint igyekszik Kalotaszeg vidékének női lakossága készítni a «királykisasszony varrottasát», melyért dupla munkadíjat kap. A kelengye rég elkészült, de Gyarmathyné nem világosítja fel a munkásnőket. Legyenek boldogak abban a hitben, hogy ők is a király kisasszonynak dolgoznak, így nagyobb örömük telik szép munkájukban, melyért a magasabb munkadíjat is megérdemlik s a megrendelők szivesen meg is adják. — Vegyék meg olvasóink is e füzetet. Csak ötven kr. Maguknak egy-két élvezetes órát szereznek s a jótékony czélt is elősegítik vele. *S. J.*

*

Dr. *Dollinger Gyula* és *Suppán Vilmos*-nak az ifjuság testi neveléséről írt jelentéseit egy könyvbe egyesítve kiadta az Eggenberger-féle könyvkereskedés. A 9 és fél nyomtatott ívre terjedő csinos kiállítású kötet gróf Csáky Albin miniszternek van ajánlva. Ára 80 kr. A Dollinger Gyula dolgozatát bő kivonatban folyóiratunk múlt évi VIII. és IX-ik füzetéből ismerik már olvasóink. A Suppán Vilmos pedagógiai jelentésének ismertetését, mely jelen számunkban térhiány miatt kimaradt, a következő füzetben veszik olvasóink.